

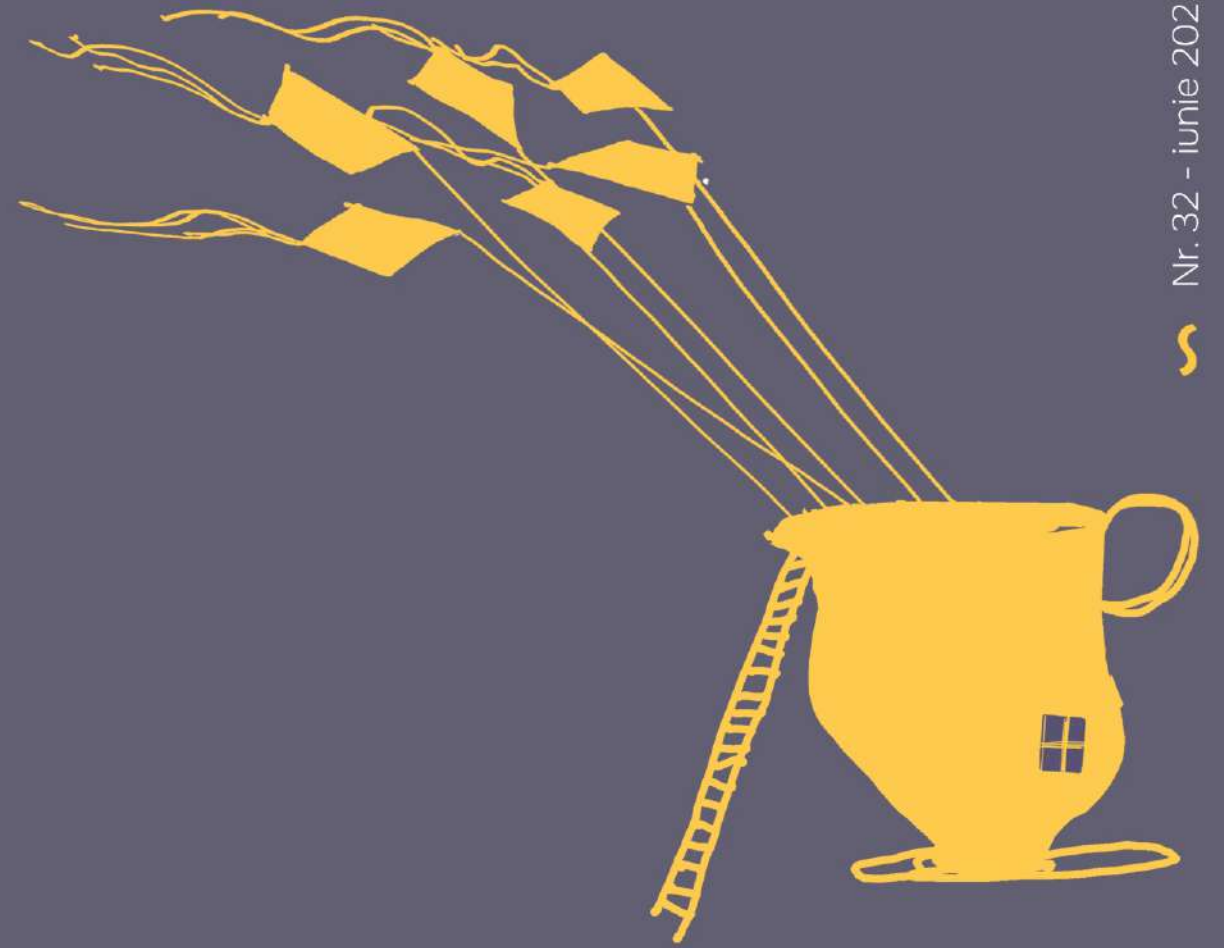

15 lei

ISSN - 12208167

TOMIS

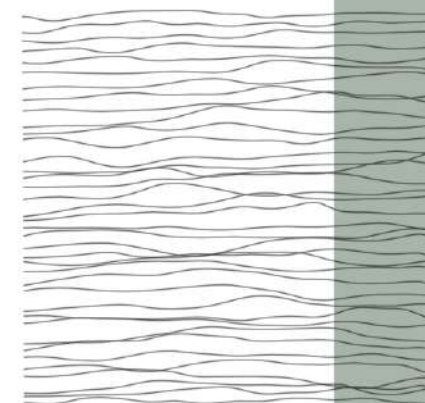
revistă de cultură

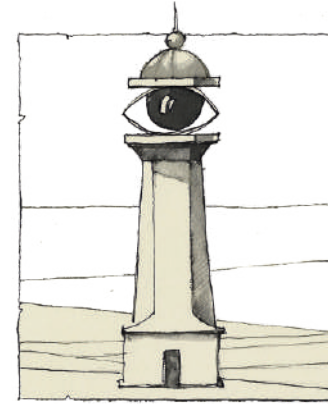
Nr. 32 - iunie 2025

- 03 CREDITORIAL / **BOGDAN PAPACOSTEA** / Emoție și ideologie
- 04 ARHITECT / **arh. IRINA-PETRA GUDANĂ** / Castrul roman
de la Ovidiu - O fortificație romano-bizantină,
urbanism contemporan și case de lux
- 12 ARTISTOCRAT / **ARTIOM OLEACU** / Mă întreb
ce i-aș spune fiului meu?
- 15 ARTISTOCRAT / **IOANA IUNA ȘERBAN** / 2090
- 21 INTERVIU / **ALINA-IOANA VASILIU** / un interviu cu Ștefan Mihai
- 31 CRONICE / **IRINA-ROXANA GEORGESCU** / „Sufletul se ascunde
în surplus”
- 34 ATELIER de TRADUCERE / **TONE ŠKRJANEC**
- 38 TEXT PISTOLS / **ȚAKE**
- 42 ARTA la PERETE / **EDUARD ANDREI** / „Eu și împrejurările mele”
la Muzeul de Artă Constanța
- 50 TEXT PISTOLS / **ALEXANDRA MARIA BURIC**
- 55 MELO / **ADRIAN MIHAI** / Nils Frahm
- 57 ARTISTOCRAT / **ADRIAN G. ROMILA** / Manole cel blând
- 60 CRONICE / **DEMETRA VLAS** / Filozofia emoției
– despre iubire, libertate, fericire
- 64 ATELIER de TRADUCERE / **DANIEL KLAUS**
- 68 CRONICE / **MIHAI BUZEA** / Un băiețel striga într-o fântână
- 71 TEXT PISTOLS / **PETRA TORSAN**
- 75 STEM / **WLADIMIR-GEORGES BOSKOFF** / Scurte considerații
despre timp (XXVII)
- 80 FOTO GRAME / **MARIUS BĂRBULESCU** / Curator
Emilian Avramescu
- 82 ICRE NEGRE / **COSMIN DRAGOMIR** / Dobrogea
– Regiune Gastronomică Europeană

iunie 2025

CREDITORIAL

Bogdan PAPACOSTEA

Emoție și ideologie

Alegerile pentru președinte or fi trecut, dar eu n-am trecut peste ele. Încă sunt tulburat de vortexul urii și al disprețului în care s-a prăbușit societatea românească, parcă mai polarizată decât a fost în toată istoria ei post-decembristă. Dar, ce soi de segregare a fost aceasta de-a reușit să producă un asemenea teribil impact?! De ce percepem toată povara acestui trecut recent mai degrabă ca pe-un monstru adormit, decât ca pe-un pericol neutralizat?

Politologii vorbesc despre polarizarea ideologică, iar ea este presupusă implicit atunci când vorbim despre „suveraniști” versus „globaliști”, „dreapta” versus „stânga”, „conservatori” versus „liberali” etc. Ce am simțit prin toți porii, însă, nu ține deloc de ideologie ci de emoții copleșitoare: adulație decerebrată, ură intensă, frică delirantă, dispreț abisal. Toate acestea nu sunt idei, sunt emoții stihiale, sunt bule tulburi ferecate ermetic. Camere de ecou afectiv.

S-a propovăduit, după alegeri, încercarea de înțelegere a „celorlalți”. Efortul, atât cât s-a produs, este lăudabil, dar nu cred că are vreun efect. Înțelegerea nu poate fi intelectuală în această situație, pentru că adversitatea nu este ideologică, ci emoțională. N-am sesizat prea multe convingeri politice în revărsarea de afect la care m-am expus cu voie și fără voie în această ultimă perioadă. Am observat, în schimb, spaimă copleșitoare, panică, un mediu prea coroziv pentru a permite existența fragilelor nuanțe.

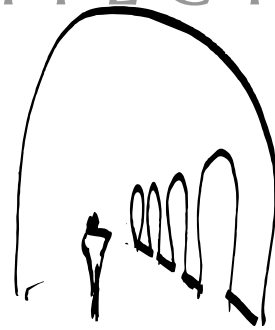
Dar, ce poate fi făcut pe acest fundal de apocalipsă?

Poate ar conta mesajul simplu că avem mai multe în comun decât avem diferit. Că, indiferent de spaime și proiecții, tragem împreună pentru același proiect: România.

Dacă acest mesaj nu va răzbate, mă tem că de la următoarele alegeri vom trage, tot împreună, dar nu pentru România

Castrul roman de la Ovidiu

O fortificație romano-bizantină, urbanism contemporan și case de lux

Începutul anilor 1980 a adus primele investigații arheologice, dar abia în 2016 a fost inițiat un amplu proiect de restaurare, menit să transforme acest spațiu dintr-un câmp uitat într-un muzeu în aer liber, integrat în viața orașului.

Povestea castrului roman de la Ovidiu este, așadar, și o poveste a redescoperirii, a unei strategii culturale în care memoria istorică întâlnește mijloacele arhitecturii contemporane.

Imagine 1 - plan de situație - situația inițială

arh. IRINA-PETRA GUDANĂ

Într-un colț discret al Dobrogei, pe malurile lacului Siutghiol, sudul orașului Ovidiu ascunde – sau mai curând dezvăluie, astăzi – urmele unei fortificații bizantine timpurii. Timp de decenii, situl a fost lăsat în umbra vegetației, departe de traseele turistice, departe chiar și de conștiința locală.

Puțină istorie

Istoria locului nu începe cu fortificația bizantină. Cercetările arheologice au pus în evidență o succesiune de straturi cu o evoluție istorică complexă:

- Epoca greacă și elenistică (sec. VI–II î.Hr.): o așezare getică profund influențată de civilizația greacă, cu numeroase importuri ceramice și un nivel ridicat de organizare.
- Epoca romană timpurie (sec. II–III d.Hr.): perioada apeductului tomitan, cu infrastructură hidraulică masivă și urme ale unui habitat legat de întreținerea acestuia.

- Epoca romană târzie (sec. V): locuire intensă, centrată în jurul unei baze paleocreștine; se conturează un nucleu monastic sau o comunitate religioasă stabilă.

- Epoca bizantină timpurie (sec. VI): ridicarea fortificației propriu-zise, păstrarea bazei în afara zidurilor; în această fază, situl capătă caracterul său militar și defensiv.

- Epoca medievală timpurie (sec. X): fază de demantelare și reutilizare a materialului de construcție.

Fortificația ridicată în prima jumătate a secolului al VI-lea se înscrie tipologic în categoria quadriburgium – fortificații mici, cu patru turnuri de colț, specifice programului de apărare al Imperiului Bizantin târziu, în special în vremea împăratului Iustinian (527–565).

Forma dreptunghiulară, zidurile groase (fundații de circa 3 metri lățime) construite în sistem parament și emplecton, tehnica opus mixtum – toate acestea indică un edificiu militar robust, dar adaptat la specificul geografic și defensiv al Dobrogei târzii.

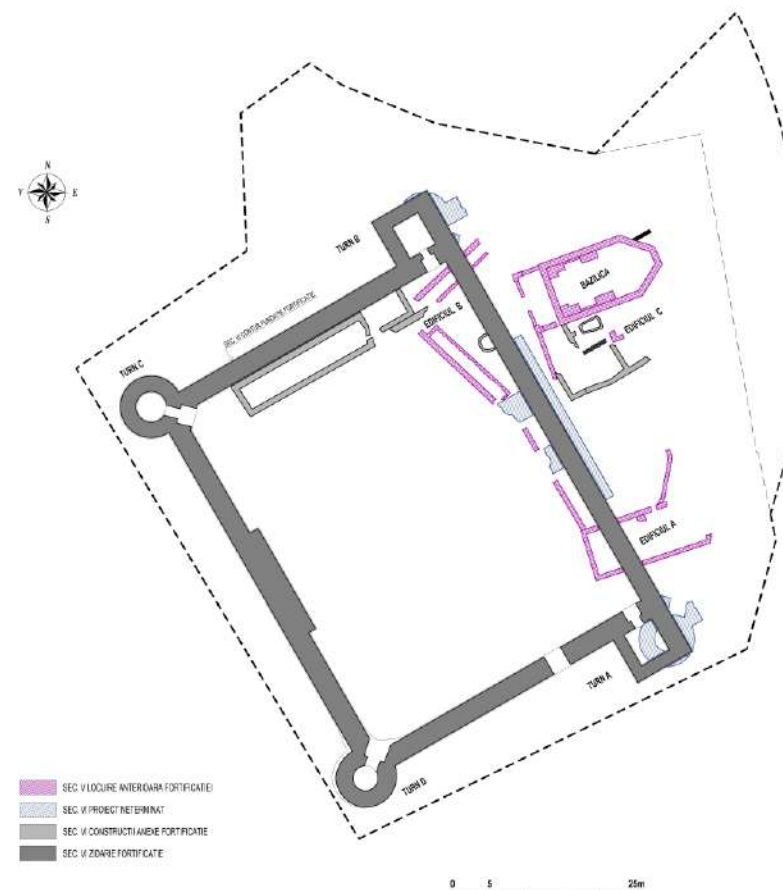
Cele patru turnuri – două circulare (la vest) și două dreptunghiulare (la est) – ies în afara incintei, cu accese lucrate în forma unor culoare înguste. Particularitatea este dată de integrarea unor fundații ale unei tentative anterioare de fortificare, abandonată înainte de finalizare. Fortificația definitivă la Ovidiu nu are doar o valoare militară, ci și una simbolică: ea încheie o fază de continuitate a prezenței romane în provincie și, în același timp, marchează tranziția către lumea bizantină timpurie.

Unul dintre cele mai importante elemente, care marchează totodată un punct de inflexiune în istoria locală, este bazea. Așezată în exteriorul incintei, păstrează urmele unui plan simplu, cu un vestibul (posibil narthex), o navă cu patru pilaștri și o absidă trilobată. Tehnica de construcție – fundații din piatră și elevație în cărămidă sau opus mixtum – indică două faze de utilizare. Poziționarea sa extramuros în raport cu castrul sugerează fie o schimbare de paradigmă urbană, fie o degradare a importanței religioase în perioada construcției fortificației.

Elementele structurale recuperate (blocuri de calcar sculptat, pilaștri în L, urme de pavaj din cărămidă) atestă o construcție de bună calitate, ale cărei funcțiuni și simboluri rămân în parte necunoscute. Abandonul bazei survine, probabil, simultan cu cel al castrului, la finalul secolului al VI-lea, în contextul retragerii bizantine din zona Dunării de Jos.

Situația inițială

La începutul proiectului, întregul sit se prezenta ca un teren viran acoperit cu pământ, iarba și resturi de vegetație spontană. Ruinele erau în întregime îngropate, cu porțiuni fragile de zidărie expuse la intemperii. Lipsa infrastructurii,

a marcajelor și a oricărui element de protecție transforma un potențial centru cultural într-un spațiu uitat, vulnerabil la degradare și uitare.

Accesul public lipsea, iar riscul de pierdere definitivă a valorii științifice și culturale era ridicat. Această stare de abandon a justificat intervenția cu caracter de urgență.

Situația propusă

Obiectivul proiectului a fost triplu: conservarea materialului arheologic, punerea în valoare a vestigiilor și integrarea sitului în viața publică a orașului. Astfel, întregul demers a fost un efort de cercetare, proiectare și execuție al unei echipe multidisciplinare care a integrat arheologia, arhitectura și peisagistica în cadrul unei strategii unitare de conservare și reactivare urbană.

Lucrările au presupus:

- decopertarea stratului vegetal sub supraveghere arheologică,
- consolidarea zidurilor originale,
- marcarea volumetriei incintei și turnurilor prin completări contrastante,
- realizarea unei acoperiri ușoare pentru protecție și percepție spațială,
- construirea unui amfiteatru cu dotări multimedia,
- amenajarea unui parc accesibil cu alei, vegetație controlată și iluminat architectural.

individuale cu vedere spre lac, acces rutier facil și potențial imobiliar ridicat. Această dinamică urbană ridică întrebări justificate: cât de mult putem construi în proximitatea unui sit arheologic fără a-i afecta percepția și valoarea? Poate patrimoniul istoric coexista cu presiunea dezvoltării imobiliare?

Ce fel de oraș vrem să construim în preajma unei fortificații milenare? Poate

Au fost realizate: un amfiteatru acoperit cu dotări multimedia, acoperiri ușoare pentru protejarea ruinelor, alei de vizitare, iluminat arhitectural, spații tehnice și grupuri sanitare. Toate componentele au fost concepute cu materiale contemporane – structuri metalice, policarbonat, textile tensionate – într-o logică de contrast respectuos față de ruine.

Lucrările s-au finalizat în 2023 iar astăzi, castrul de la Ovidiu este accesibil vizitatorilor. Amfiteatrul acoperit servește drept spațiu pentru evenimente culturale, prezentări și ateliere. În centrul sitului, dotările multimedia oferă informații istorice și interpretative.

Vizitatorul de azi parcurge un traseu prin istorie, nu prin reconstrucție, întrucât vestigiile nu sunt reconstituite în manieră decorativă, ci interpretate cu gesturi clare, recognoscibile, care păstrează distanța simbolică față de original. Fortul devine, astfel, un spațiu de educație și contemplație – dar și un cadru pentru evenimente culturale, dezbateri sau simple plimbări.

Experiența vizitatorului devine astfel nu doar una informativă, ci și afectivă: un traseu prin vestigii, o contemplație a ruinelor, o privire spre stratigrafia trecutului și spre sensurile memoriei.

ruina să coexiste cu densificarea agresivă, sau are nevoie de un perimetru de tăcere, de recul, de peisaj? Aceste întrebări nu privesc doar Ovidiu, ci întreaga practică a conservării în România de azi.

Răspunsul nu este simplu. Orice intervenție în jurul sitului trebuie să țină cont nu doar de reglementările de protecție, ci și de logica sensibilă a peisajului cultural. Ruinele castrului nu pot deveni fundal pentru altă funcțiune – ele trebuie să rămână centrul unei geometrii simbolice, o prezență care cere recul, tăcere și spațiu de respirație.

În loc de concluzie – un apel la luciditate culturală

Fortificația romano-bizantină de la Ovidiu nu este doar o relicvă, ci o structură de dialog între epoci. Restaurarea sa este un semn că memoria poate fi salvată nu prin muzeificare, ci prin reinsertie. Este un test de maturitate pentru o comunitate care își redescoperă istoria și o asumă în spațiul cotidian.

Întrebarea de la margine – cum protejăm patrimoniul într-un oraș în expansiune?

Unul dintre paradoxurile proiectului de la Ovidiu este tocmai vecinătatea sa imediată: în jurul castrului se dezvoltă rapid ansambluri rezidențiale de lux, case

DATE PROIECT

Sit: situl arheologic - Castrul Roman, orașul Ovidiu, județul Constanța

Beneficiar: administrația orașului Ovidiu, județul Constanța

Clasare: monument de interes național - CT-I-s-A-02723 și CT-I-m-A-02723.01

Proiectant general: REMON PROIECT S.R.L.

Șef proiect: arh. Constanța Carp (expert atestat M.C.)

Arhitectură: arh. Dan Baciuc, arh. Smaranda Baciuc (expert atestat M.C.), arh. Magda Vladimirescu

Structură: ing. Mihai Rusu (specialist atestat M.C.), ing. Aneta Rusu (expert atestat M.L.P.A.T.)

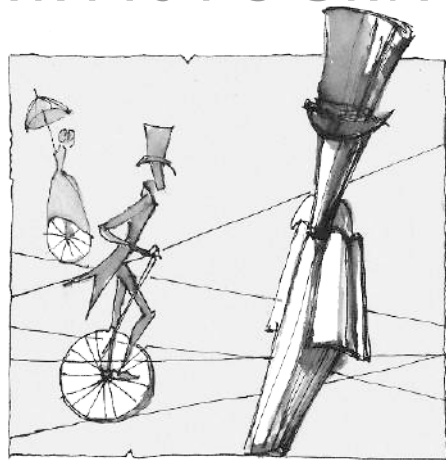
Arheologie: dr. arhg. Constantin Băjenaru (expert atestat M.C.)

Instalații: MID INSTALL 2003 S.R.L. (ing. V. Necșulescu, ing. N. Burlacu, ing. A. Gafton)

foto:
Remon Proiect

Artiom OLEACU

Mă întrebi ce i-aș spune fiului meu?

I-aș spune să nu fie ca o ceașcă scumpă din porțelan.
 Pentru că lumea înconjurătoare este ca un pumnal și dacă vrei să supraviețuiești în ea, nu trebuie să fii ca o ceașcă scumpă din porțelan.
 E foarte mare tentația să fii ca tatăl tău...
 Tatăl tău până nu demult era îndrăgostit de culorile mov și violet.
 Era îmbrățișat de flori cu tulpină și petalele plăcute la atingere.
 Spre o astfel de lume până nu demult tindea tatăl tău.
 O lume în care fiecare este diferit, dar acceptat pentru diferența asta.
 Până nu demult tatăl tău era ca o ceașcă scumpă din porțelan.
 Pregătit pentru a fi acolo după geamul în care se reflectă razele prietenoase.
 Pregătit pentru a străluci acolo pe vitrina lumii amabile, gingașe și înțeleghătoare.
 Mă întrebi ce i-aș spune fiului meu?
 Tatăl tău până nu demult era îndrăgostit de cărți.
 Cărți ca niște cești scumpe din porțelan așezate pe un raft.
 Colorate, libere, creative, generoase și iubărețe.
 Câtă dragoste este în cărțile acestea ce seamănă cu niște cești scumpe din porțelan așezate pe un raft.
 Atât de fragile, atât de scumpe, atât de dragi și atât de neînțelese.
 E foarte multă dragoste și neînțelegere în aceste cărți.
 Cărți ca niște cești scumpe din porțelan.

De ce?

Pentru că oamenii care au scris aceste cărți, la fel ca și tatăl tău, erau plini de dragoste, creativitate și entuziasm, dar rutina zilnică, febra neașteptată a răului, exact ca în sezonul gripei, a făcut ca vocea tatălui tău să devină răgușită, neprietenoasă, slăbită, iar starea lui să fie posomorâtă ca timpul de afară.
 Rutina zilnică te absoarbe, dragul meu fiu și nu te lasă să fii liber și creativ.
 Poezia tatălui tău trebuia să iasă în evidență dar asta nu s-a întâmplat.

Tatăl tău care era ca petala unei flori pictate pe o ceașcă scumpă din porțelan, plăcută la atingere s-a uscat și însăși cana s-a spart.

Iar tot ce era mai frumos, mai iubăreț, mai creativ în tatăl tău s-a împrăștiat pe podea în sute de cioburi.

Toată splendoarea din tatăl tău a dispărut, a fost măturată, luată cu fârașul și aruncată la coșul de gunoi.

Inimioarele ca beculețele au început să se stingă pe cerul pictat.

Mă întrebi ce i-aș spune fiului meu?

Să facă multe plimbări, cât mai multe plimbări.

Prin cameră, prin cartier, prin oraș, prin țară, prin lume.

Cu alți oameni, dar și cu sine însuși.

Plimbările cu sine însuși sunt foarte dureroase, dar utile, o să îți se pară la început că nu te ajută, dar ele ajută, crede-mă, sunt esențiale pentru dezvoltarea ta.

Pentru că dacă ai ales conștient să stai locului, această alegere riscă să fie cea mai nereușită alegere din viața ta,

care îți va aduce lacrimi și suferință.

Deci oricât de rău nu ți-ar fi, oricât de rău nu te-ai simți, oricât de depresiv nu ai fi, ridică-te din pat și fă primul pas, un pas, doar un singur pas, următorii pași nu vor întârzia, te asigur!

Citește cărți bune, plimbă-te, descoperă lumea și nu uita că o cană scumpă din porțelan poate fi sinceră doar cu cei mai apropiați și dragi oameni, oamenii în care ai deplină încredere și oamenii care te iubesc cu-adevărat.

Știu, îți va fi foarte greu să descoperi astfel de oameni, dar ei există, sunt puțini, dar există, trăiesc, au aceleași valori pe care le ai și tu.

Mă întrebi ce i-aș spune fiului meu?

I-aș spune să nu fie sălbatic, totuși să nu fie sălbatic.

Să aibă curajul de a se apropia de oameni și de a vorbi cu ei.

Singurătatea te distruge.

Mai ales când ești petala acelei flori pictate pe o ceașcă scumpă din porțelan.

Singurătatea nu are milă, compasiune, dragoste.

Singurătatea nu are nimic.

E utilă în doze mici.

În doze mari te poate aduce pe patul de moarte sau la spitalul de nebuni.

Nu ai nevoie de asta fiule, nu.

Ai nevoie să trăiești, iar ca să trăiești, trebuie să accepți regula acestei lumi și să-ți găsești complici pentru a-ți realiza visele.

Am încercat să o fac de unul singur, mi-a reușit!

Dar am pierdut foarte mult timp și tu nu ai nevoie de asta, nu ai nevoie de asta dragul meu fiu.

Mă întrebi ce i-aș spune fiului meu?

I-aș spune să aibă un vis.

Când nu ai un vis ești cel mai trist om din lume.

Ești cel mai bolnav om din lume, iar tu nu ai nevoie de asta, nu ai nevoie de asta, dragul meu fiu.

Tu ai nevoie să trăiești, să trăiești pentru a-ți realiza visele.

Mă întrebi ce i-aș spune fiului meu?

Da, într-adevăr am fost ca o petală de floare pictată pe o ceașcă scumpă din porțelan, așezată frumos pe o vitrină în care se reflectă razele prietenoase ale soarelui, dar până la urmă nu regret, nu regret acest lucru, nu regret să știi.

Da, într-adevăr tatăl tău s-a prefăcut în sute de cioburi într-o zi, dar a găsit puterea, elanul, voința necesară pentru a supraviețui și pentru a crea mai departe.

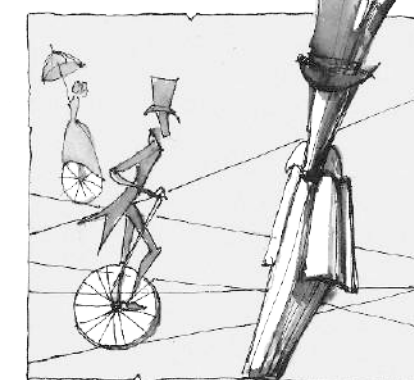
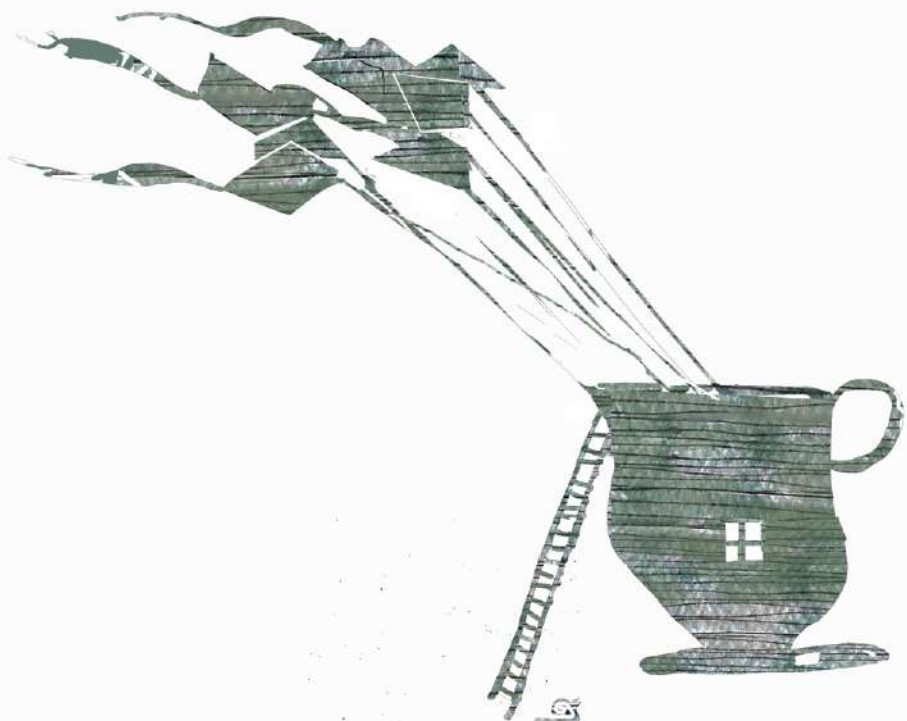
Asta i-aș spune fiului meu, dacă m-ai întreba.

Asta i-aș spune fiului meu dacă m-ați întreba.

Iar acum, dă-mi voie să-mi fac un ceai și să mă așez lângă fereastră, ca să văd ce se mai întâmplă acolo afară, dragă mamă.

Te las să te odihnești, ai nevoie de asta, ai nevoie.

Pentru că după atâta suferință, acum ești ca o petală de floare pictată pe o ceașcă scumpă din porțelan.

Ioana Luna ȘERBAN

2090

Cerul de deasupra fostului port freamătă albicios. Diminețile sunt jilave, fac loc în ele trupurilor ca apoi, într-o oră, să înceapă să înăbușe. Cu toate că e încă rece. Și rece și cald.

Nu mai e primăvară. E aproape mereu ceea ce se numea pe aceste locuri februarie. Dimineața, pământul e îmbibat, iar seara e crăpat. Tot timpul anului, dacă e să ne referim la vechiul sistem pentru timp, e acea vreme când poate fi purtată o gamă largă de haine. Practic, e sezonul perfect pentru modă.

Cât îmi beau cafeaua mă uit de pe terasă la câțiva muncitori dărâmand șandramalele nomazilor din albia fostului fluviu. Gălăgioși muncitorii. Acolo li se permite să facă gălăgie, nu deranjează, important e să-și facă treaba, singura condiție fiind discreția soră cu invizibilitatea. Probabil dacă cineva din Siguranță ar fi prin preajmă și m-ar zări pe terasă, ar intra în ei – iar cei din Sig sunt destul de violenți. Nu i-aș putea opri: în ultima vreme pare că nu contează că nomazii au și ei nevoie de un loc (care, prin lege, li se permite teoretic), că muncitorii pentru a da randament e bine să fie lăsați în ale lor, că cei din clasa mea socială (ok, bogați) pot sta tihniți să asiste la orice priveliște le face dimineața mai bună. Pentru cei din Sig contează ordinea: șandramalele jos, nomazii și câinii lor goniți, muncitorii prestând în liniște, bogatul care se uită de pe terasa lui are dreptul să vrea doar asta și așa și dacă nu, dacă ar consimți la orice deraiere jucăușă de la ordine, ar fi tras la răspundere alături de celelalte clase sociale. Fără tratament preferențial.

Mi-e dor de un câine.

De fapt stau diminețile astea să vânez un lătrat de câine de-a lungul albiei fostului fluviu. Să văd un dulău cum sare prin stufărișul rămas, ca și cum ar fi găsit o pradă și, mândru, vrea s-o arate stăpânului. Care stăpân poate nici nu mai e de găsit. Uneori câinii sunt abandonati pentru că atrag atenția. Se întâmplă să fie și o înțelegere tacită – când nu-i mai pot căra după ei și nici nu-i mai pot hrăni, nomazii ascund câinii undeva, să fie găsiți de muncitori. Limbaj fără mesaj. Câinii astfel găsiți sunt adoptați. Nu e nepermis: e tolerat, zonă gri.

Muncitorii de azi sunt mai curând cu chef de vorbă și tras de timp. Într-un cazan care le-a aparținut nomazilor au făcut focul și în fața lui cu rândul grupuri de 2-3 își beau cafeaua, în timp ce altă echipă de 2-3 trage fiarele, copertinele și adună pentru reciclare bucățile de carton. De la distanța la care sunt, n-ai putea spune dacă demolează sau clădesc. Poate ambele.

Auzisem recent și de astfel de „cartiere” ale nomazilor care nu sunt distruse – ci, dacă tot există, convertite în altceva. Mai întâi ar fi trimise echipe de muncitori, ca cei de aici, pe urmă intervine o echipă Sig. N-am aflat și ce devin acele locuri. Presupun că dacă s-ar întâmpla asta aici, nu doar muncitorii ar fi înlocuiți, ci și eu din această vilă. Ordinul de mutare ar veni numaidecât, „invitația de repatriere” în orașul-stat de care aparțin.

M-am mutat aici relativ de curând. Vila asta a stat părăsită multă vreme, vila de vacanță a familiei, o vizitam când eram mic, de pe când era fluviul. În sub-cloud-ul Copilărie, sunt consemnate aceste amintiri – de la celălalt de dinainte. În realitate, el – celălalt – o vizita pe când era mic. Când am reușit în sfârșit să accesez acest sub-cloud, m-a năpădit ceva ce ar putea fi numit nostalgie. Într-un mod euforic, într-un mod emfatic, care nu s-ar spune că mi-e tocmai caracteristic. Probabil de aceea nici nu ni se permite să accesăm sub-cloud-ul Copilărie – Copilăria proprie – până nu parcurgem anumite etape. Să ne dovedim responsabili, asumați, de încredere. Trecuți prin teste. Așadar, nostalgie. Ore întregi în fața unui puștiulică care alerga prin stufăriș și arunca pietricele și se murdărea în nămolul de la mal. Și știa că n-are voie să intre în apă, Sunt vârtejuri!, i se striga.

Și apa – o întindere șerpuitoare și cam măloasă dar atât de frumoasă la răsărit sau apus, înțesată de șalupe și câteva bărci-restaurant. O clădire cu un turnuleț cam kitsch, pe post de căpitania portului. În față, la răstimpuri se forma o piață cu pește și legume și mărfuri de mâna a doua. Piața de duminică. În vechiul sistem pentru timp, duminica era pentru cei de aici ziua a șaptea din săptămâna formată din șapte zile. Statutată ca zi liberă, de sărbătoare și bălci, duminica plutea în săptămână ca o cherry maraschino într-un cocktail. Am văzut în acele imagini cum puștiulică se perinda printre tarabe, se băga în seamă cu oamenii de pe șalupe. În sub-cloud ai opțiunea să trăiești experiența trecută și la persoana întâi ca tine – și la persoana a treia – cum te-ai privi din exterior. Mă tot jucam cu opțiunea asta: eram eu ca el, apoi mutam pe persoana a treia și mă uitam la acel

băiețel care eram eu, deși de fapt cică fusese celălalt care devenise între timp eu, preluându-l și pe copilul căruia probabil i s-ar fi părut asta mai amuzant decât ne-a părut nouă, mie sau celuilalt.

Atât de straniu să știu că aici, nu atât de demult, a fost apă, aici unde acum pământul îmbibat va crăpa pe seară ca în fiecare seară, aici unde câțiva muncitori în salopete galbene adastă lângă niște construcții improvizate pe albia unde erau pești și cadavre ale celor prinși în vârtej, iar pe mal cruci ale nefericiților care într-o vară se înecaseră în încercarea de-a trece înot dincolo să facă plajă și sex.

Imaginile cu fluviul, acum puternic impregnate în mine, se suprapun cu priveliștea stearpă, un șanț în mijlocul unei semi-pustietăți. Brusc, cafeaua mea – bună după standarde, de origine, ținută la ibric până să dea în clocot – are gust searbăd, îmbibată de umezeala care cuprinde tot. Între cafeaua mea high quality și cafeaua zeamă a muncitorilor nu mai e nicio diferență. Cumva asta-mi dă un sentiment îmbucurător. Mereu am detestat ritualul de cafea – care e un anti-ritual – al celor din clasa mea: să luăm cafeaua, să ne lăsăm pe mâna unei mașinării care procesează o cafea vândută scump cu pretenții și povești colonialiste pe care în alt context le-am blama, la final exorcizată de orice proprietăți, gust sau tihnă. Ca să putem discuta afaceri, să ne facem rolul: tu dai acum, eu dau după, mă fac că dau, la final străngeri de mâini. Se mirau de ce prefer alcool la prima oră.

Nostalgie deci.

Simți așa o conexiune subită, o toropeală interioară care te și trezește, și n-are cum să te mintă, acela ai fost tu, acela ești tu doar că mic – asta auzisem de la mulți înainte să accesez sub-cloud-ul Copilărie. Mă lăsa rece pe atunci, îi priveam condescendent pe cei care-mi împărtășeau asta. Îmi ajunseseră pe la ureche și povești cu unii pentru care nostalgia asta euforică sau ce-o fi se dovedise o băutură cam tare. Unii chiar o iau razna, cu toată pregătirea anterioară (pe care probabil au mimat-o): nimic nu mai e în regulă, de la bun început toată trecerea în cloud compartimentat a fost o imbecilitate, o conspirație cu orașele-state și Restructurarea, locul lor – al nostru, al fiecăruia – e în altă parte, ceilalți de dinainte ar fi trebuit lăsați să-și ducă viața cum și-au făcut-o etc. Povești, e drept, destul de rare, niciodată cu nume. Pentru mine, – față de elucubrațiile cu „oh, te regăsești” – astea măcar aveau o intrigă.

Ah. Sau ha. Nu știu exact sunetul dar cred că am scos ceva ca un suspin după o lungă așteptare pe care nici n-o bănuiam că există când am văzut pe ecran chipul acelui puștiulică. Ceva ce nu puteam controla, o fracțiune de secundă. Ca ceea ce îmi închipui că simțeau femeile însărcinate când li se arăta la radiografie o înclăială de imagini mai mult negre care era fetusul viitorului copil. (Nici eu nici celălalt n-am experimentat paternitatea.) O toropeală care, totodată, te și aduce în simțiri de niciunde. Asta am găsit eu în mine atunci.

În primele 15 minute, ești doar pe opțiunea de persoana a treia – trebuie să-l vezi pe cel mic care erai, nu să fii el prin ochii lui – abia apoi poți să te joci să

schimbi perspectiva de câte ori vrei. O cameră cu pereți verde ceai, o masă, un fotoliu lăsat pe spate, ecranul. Înăuntru: eu singur, un pahar cu apă, o bulină, un buton de panică. În caz că experiența se transformă în prea mult prea deodată. La prima accesare a sub-cloud-ului Copilărie, ești la ei, într-o cameră de clinică Sig. După ce ți se mai face un rând de teste post acea oră, și reiese că a decurs în parametri normali și ești compatibil cu experiența, ți se dă voie s-o accesezi și de acasă și de oriunde. Poftim un stick și în cortex parola. O ușoară recomandare: să ai grijă ce consumi în timp ce.

Am anulat tot în acea zi. M-am închis în casă. Am tras jaluzelele. Mi-am luat o sticlă cu vin lângă fotoliu. N-am zis nimănui ce fac, de parcă m-aș fi uitat la pornografie – oarecum se asemanau, simțeam că fac ceva interzis. Nu era interzis nu mai era – și nu era nici plăcere vinovată. Era peste și era sub. O emoție caldă, de astă dată, deja

acomodată în mine, palpitând neclar printre gândurile și senzațiile mele. Ale mele, nu ale celuilalt de dinainte. Am pornit proiecția din sub-cloud-ul Copilărie proprie. O undă blândă de energie îmi traversa trupul uitându-mă când la băiețelul din fața mea, când – prin ochii lui – la lumea pe care o descoperea el. Opțiunea ca experiența să fie imersivă era premium, disponibilă doar după prima zi. Cumva, nici nu mă grăbeam să și simt ca băiețelul din fața mea, senzații sintetizate artificial de stimuli, îmi ajungea să-l văd, să savurez acest preludiu vizual dat de el și de lumea lui. Te-am găsit, îmi repetam în minte. Tu ești, te-am găsit.

Tu ești eu. Tu o să devii eu. Nu, tu o să devii celălalt de dinaintea mea. El nu devine nimic, dar eu am devenit el și deci trebuia să te găsec pe tine. Are sens?

În amintirile prelevate din acel calup, băiețelul are 6 ani. Nu foarte înalt, cam sfrijit. Cam prea timid. Forma urechilor, câteva semne pe gât, uneori expresia indiferentă și parcă etern bolnăvicioasă seamănă cu ale mele. Și mai e ceva – nu cu totul în gesturi, nu cu totul în expresii, dar mai e ceva ce recunosc la mine în el, la el în mine.

Pornografie pentru adulți care nu se mai deschid emoțional. Așa zicea cineva. Mai erau variante care susțineau că treaba cu accesarea sub-cloud-ului Copilărie proprie e o făcătură legată de rețele de pedofilie. Că acei copii care ne sunt vânduți ca fiind variantele mici ale celor de dinaintea noastră care am devenit noi de fapt nu-s decât o momeală pentru cei ca mine – bogați – ca să ne determine să cumpărăm un copil de pe piața neagră. Un copil care seamănă cu cel pe care-l vezi în frumoasele tale „amintiri din copilărie”. Pedofilia e evident interzisă în orașul-stat de care aparțin, dar aparent în anumite cercuri se practică. Nimeni nu vorbea clar despre asta, iar eu – până să ajung la momentul accesării sub-cloud-ului – mă ținusem distant de zvonuri tocmai că nici nu puteai ști sigur, iar ideea unei rețele de pedofilie îmi dizloca mintea pur și simplu.

Nu că nu înțelegeam de unde vin acele zvonuri – sau temerea că. Cum e să-ți vezi pentru prima oară la vârstă adultă varianta din copilărie și dintr-odată să știi – să fii inundat de certitudinea – că acela ești tu?

Noi, ca produse genetice, naturale 100%, suntem alcătuiți-realizați-compuși-făuriți din predecesorii noștri. Din ceilalți, din celălalt al fiecăruia dintre noi. Din materialul lor genetic. Clone, să zicem, deși nu se folosește acest termen. Ești doar beta al unui alfa. Dar, la cum e pusă problema în societatea noastră față de cea de dinainte, tu ești alfa al celui beta care e celălalt de dinainte, din care a fost prelevat materialul genetic pentru ce ești tu acum. Mai bun, mai viguros, mai apt, mai mai. Mai călit, deci primul care contează, alfa. Compatibil societății noastre, să-i păstrezi & perpetuezi valorile. Asta se așteaptă, în rest faci ce vrei. În orașele-state faci e-fec-tiv ce vrei. Dacă ești în clasa socială potrivită, dar și dacă nu ești.

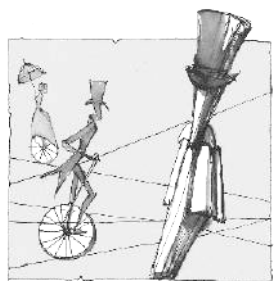
Ok, deci, să luăm versiunea oficială a societății în care mă aflu: eu sunt aici afla, iar celălalt de dinaintea mea, donatorul (deși incert dacă a consimțit prelevării

materialului său genetic et co.), e beta. Până la Restructurare și la trecerea în cloud-ul compartiment, Beta a avut o viață după vechiul sistem: s-a născut natural, din părinți născuți natural și ei ca toți de pe atunci. A avut o copilărie, a crescut, a devenit cineva, a iubit, a fost iubit, blabla. În noul sistem, eu – Alfa – am apărut având aceeași vârstă pe care o avea Beta când a intervenit peste tot Restructurarea. Nu născut natural, ci făcut în laborator, ca toți de acum. Memoria care mi-a fost introdusă provine din memoria corpului lui Beta. Memoria corpului lui din acel moment. Gesturi, obiceiuri, ticuri, expresii, poftă, dureri, dorințe, tendințe, predispoziție la boli. Da, și boli. Medicii din Sig, dragii de ei, au reușit doar să amâne aceste boli, nu să le eradicizeze. Nu încă. De aceea trebuie să fac controlul lunar, și upgradarea.

Corpul lui Beta – foarte util! Mentea lui? În cloud. Compartimentată. La trezire am primit acces la o foarte mică parte din ea. Medicii s-au bazat pe faptul că memoria corpului le învinge și întregește pe toate și va putea da stimulentele și referințele potrivite pentru – da, poate nu cea mai emotivă dintre vieți – dar pentru cea mai exactă dintre vieți, potrivită cu cea a lui Beta, funcțională, îndatorată societății. Nu e puțin, nu e nici mult. De fapt, toată memoria lui Beta se află compartimentată în sub-cloud-uri la care primesc acces câte puțin, periodic, după etape de teste. Când am primit acces la sub-cloud-ul Copilărie proprie – cu stufăriș, fluviu, apusuri și duminici cu piețe și viermuială în fostul port pe un mal cu cruci când pe celălalt plajă și sex – treceam abia în a treia etapă.

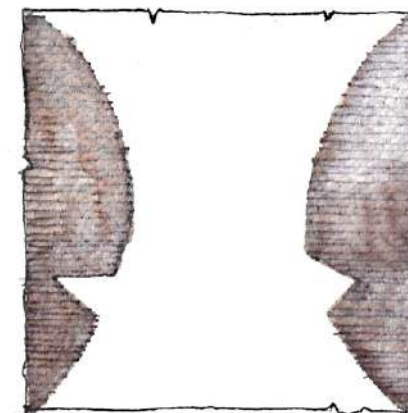
Bine ai venit în vârtej.

(fragment dintr-un roman în lucru)

Ștefan Mihai

**- Cel mai bun actor
în rol secundar la Gala
Premiilor UNITER 2025,
pentru rolul Feste din
„A douăsprezecea noapte”
- regia Andrei Șerban**

de

Alina-Ioana **VASILIU**

un interviu cu Ștefan Mihai

**Premiul UNITER – „o bătaie pe umăr din partea oamenilor
din breaslă, un fel de „E bine ce faci, go for it!”**

Gala Premiilor UNITER 2025 s-a ținut în 26 mai, la Craiova, în sala Teatrului Național „Marin Sorescu”. Pe o scenă pe care scenograful Cosmin Florea a făcut să crească un lan de trandafiri roșii, au urcat unii dintre cei mai mari artiști ai scenei românești, alții fiind în sală și trăind emoțiile deschiderii plicurilor. Breasla a mai respirat o dată la unison, din teatrul de la Craiova sau din fața televizoarelor, așa cum o face anual, în ultimii 33 de ani, de când Ion Caramitru a inițiat această gală.

Bucuriile reîntâlnirilor, fotografiile pe covorul roșu,

costumele epatante ale invitațiilor, emoțiile transmisiei în direct, speranțe, fericire, tristeți, dezamăgiri, un spectacol uman care, el însuși, ar putea provoca un dramaturg.

Acum doi ani, când gala s-a ținut la Timișoara, am fost puțin tristă că am ratat evenimentul la care *Seaside Stories* avea patru nominalizări, fiind nevoită să plec la Baia Mare cu o parte din trupă, pentru participarea cu un alt spectacol la *Festivalul Atelier*. Deci asta a fost prima gală pentru mine, în calitate de consultant artistic al Teatrului de Stat Constanța, foarte mândră de faptul că am avut șase nominalizări pentru spectacolele și actorii noștri. Șase nominalizări UNITER, ce contează cât niște premii, căci îi disting pe artiștii care le-au primit, dintre sute din breaslă, și evidențiază spectacolele, dintre zecile produse în toată țara, în decursul unui an.

Nu pot să nu remarc că gala este un eveniment foarte incluziv, atât din perspectiva producătorilor ce intră în concurs – operatori culturali de stat și independenți, limbilor în care se joacă spectacolele evaluate – română, maghiară, germană etc., tipurilor de teatru – clasic, contemporan, teatru-dans, teatru social ș.a., cât și în ceea ce privește momentele artistice ce punctează show-ul.

Nominalizații Teatrului de Stat Constanța au fost chiar teatrul, ca producător al spectacolului *Casa Bernardei Alba*, Diana Mititelu, pentru regia lui, Mihaela Velicu, pentru rolul Martirio din același spectacol, Mirela Pană pentru rolurile *Nawal* și *Jihane* din *Incendii* regia Alexandru Mâzgăreanu, Ștefan Mihai pentru rolul *Feste* din *A douăsprezecea noapte* regia Andrei Șerban și Cristian Niculescu pentru lighting design-ul la *Casa Bernardei Alba*. Ștefan Mihai a fost cel ce a avut privilegiul să urce pe scena cu trandafiri și să primească, din mâinile legendarei actrițe Coca Bloos, Premiul UNITER pentru *Cel mai bun actor în rol secundar*.

Foto: Matei Bumbuț

Cum ai trăit tu, Ștefan Mihai, Gala Premiilor UNITER 2025? Ai avut emoții? Ce sentimente ai avut pe parcursul galei?

Păi, în primul rând, am avut emoții încă de când am fost nominalizat, că, sincer să fiu, nu mă așteptam. Nu pentru că n-aș face un rol bun sau partitura n-ar fi suficient de consistentă, ci pentru că mă gândeam că ar fi al doilea an consecutiv la rând și, pur și simplu, nu îmi dădeam așa șanse. Am zis „băi, n-o să fie”, adică nici nu m-am gândit. Prin urmare, nominalizarea asta a venit foarte surprinzător pentru mine și m-am emoționat, iar gala în sine... Am încercat să nu pun presiune pe mine, gândindu-mă că nu contează dacă o să iau sau nu premiul. Apoi, sigur, m-am întrebat ce o să zic, cum o să vorbesc dacă o să-l iau.

Nu mi-am formulat un discurs, m-am gândit la două idei, în mare, și, în rest, a fost cam la liber discursul de pe scenă. Și da, a fost emoționantă gala și pot să zic că e un rezultat mulțumitor pentru mine.

Bănuiesc că emoțiile au venit și de la faptul că, fiind nominalizat al doilea an consecutiv la aceeași categorie, ar fi fost cam aiurea să nu iei premiul al doilea an la rând.

Măi, nu, dar știi că m-am gândit și la asta și am zis, băi, dacă nu iau nici anul ăsta, trebuie să fac cumva să fiu și la anul nominalizat, pentru că a treia oară e cu noroc.

Dar la rol principal!

La principal, la secundar, nu știu, la lumini, nu contează! Da, cumva a fost și o emoție, dar, așa cum am zis și pe scenă la UNITER, văd premiul ăsta mai mult ca pe un îndemn, dincolo de însemnătatea lui.

O încurajare.

O încurajare, da. Ca pe un îndemn să merg înainte. E o bătaie pe umăr din partea oamenilor din breaslă, un fel de „Băi, e bine ce faci, go for it!”.

Și ce obiectiv ți-ai setat acum? Că, după un premiu UNITER, la o vârstă destul de tânără, poți să speri la orice.

Sincer, nu mi-am setat un obiectiv *per se*. Obiectivul meu e cel dintotdeauna, scopul meu: să fiu sănătos și să pot să fac cât mai multe roluri și la Constanța, și în afara Constanței, în București, și să pot să performez și să mă autodepășesc cumva în fiecare rol pe care îl primesc. Asta încerc de fiecare dată, să nu mă repet cu fiecare rol. La un moment dat e inevitabil să te repeți.

Să nu fii manierist.

Exact. E inevitabil la un moment dat. Când e volumul mare, n-ai cum altfel. Nu cred că vine dintr-o zonă de confort, ci pur și simplu dintr-o zonă de siguranță. Că, la un moment dat, îți intră anumite lucruri în automatism. Și le faci. Le faci ca să fie

bine, ca să iasă. Uneori, cred că am fost pus și în situații în care, slavă Domnului, m-am descurcat, dar pot să înțeleg această repetiție. Sunt unele situații în care probabil timpul nu îți permite să cauți atât de mult în tine, n-ai suficient timp și atunci trebuie să reduci puțin mijloacele și să revii la cele pe care știi să le faci cel mai bine.

Și oare asta depinde cumva și de reacțiile publicului? Adică sunt unele chestii pe care le faci pentru că știi că publicul reacționează bine la ele?

A, nu, nu mă gândesc la asta. Dacă te referi la ceva de genul „la asta știu că o să se râdă”, nu, nu gândesc niciodată așa. Adică nu, nu le fac în funcție de reacțiile publicului. Le fac în funcție de cât de mult cred în ele și cât de veridice sunt. Asta m-a interesat. Să fie adevărat, să fie veridic. Ca omul care vine la teatru să creadă povestea aia, să o cumpere, știi? Nu să-l vadă pe Ștefan Mihai cum e amuzant sau e trist sau e entuziasmat și așa mai departe. Ci să vadă un personaj. Și să-l creadă, să cumpere povestea. Asta mă interesează.

Pe drumul de întoarcere de la Craiova la Constanța, mi-ai zis ceva ce, într-un fel, venea în contradicție cu ceea ce cred eu, și anume că premiul UNITER în sine, deși e valoros, nu reprezintă o garanție a succesului pentru un artist. Adică n-ai simți că ți s-au dat aripi acum și că o să ai asigurate casting-uri peste tot și roluri. De ce crezi asta? Că, până la urmă, lumea cam așa privește premiul Uniter ca pe un fel de trambulină.

Premiul UNITER îți oferă o vizibilitate mai pronunțată, ca să zic așa, față de alte premii. Pentru că e cel mai vizibil premiu în breasla noastră. Dar, dincolo de asta, eu cred că șansa depinde de context întotdeauna, adică și cu premiul UNITER, și fără premiul Uniter, dacă nu ai șansa să fii omul potrivit la locul potrivit, să ți se ofere anumite oportunități, nu că e degeaba, Doamne iartă-mă, dar cumva eu așa cred că se leagă lucrurile, în funcție de circumstanțe și de contextul în care te pui. Ca să concluzionez, nu premiul UNITER îți dă rolul sau îți asigură locul la casting, ci mai degrabă tu, făcându-ți treaba. Dacă o faci bine și dacă o faci cu pasiune și cu sufletul deschis, va veni și premiul UNITER, vor veni și castingurile, vor veni și alte spectacole. Eu cred foarte mult în șansa pe care ți-o faci tu, prin munca pe care o întreprinzi.

Și e muncă multă, slavă Domnului!

Muncă multă, slavă Domnului, să tot fie!

Privind în urmă, cum vezi evoluția ta la Teatrul de Stat Constanța, de la rolurile din *Lasă-mă să intru* și *Jocuri în curtea din spate*, până la *10 lucruri...*, la *A douăsprezecea noapte* sau *O insulă*? Ce ai câștigat, ce ai adăugat la bagajul tău în acești cinci - șase ani?

Păi, mai multe lucruri. Eu simt că există o evoluție. În primul rând, asta vine, sigur, și din faptul că am profesat aici, că am avut ocazia de a primi roluri multe și diferite. E foarte important să nu joci aceeași paletă. Deci vine și din treaba asta, dar vine și din faptul că sunt mai așezat puțin, vine din viață, cumva, simt că acum

am 30 de ani, nu e o vârstă foarte înaintată, dar m-am angajat aici la 25-26. Au trecut niște ani, iar experiența de viață pe care am mai acumulat-o în acești 4-5 ani și-a spus cuvântul, sunt puțin mai așezat. Uite, prin prisma faptului că am tot rulat proiecte, am învățat să comunic foarte bine cu regizorul și cu colegii.

Și, desigur, vocea. Mi-am descoperit vocea.

Vocea de cântat.

De cântat, da. Am ieșit de pe băncile facultății fiind convins că eu nu cânt. Fiind convins de treaba asta. Și chiar pe la primele proiecte, la *Meciul de comedie* s-a întâmplat, făceam vocalize, ne încălzeam pentru probele muzicale din spectacol. Și, la un moment dat, la o vocaliză, toți băieții având voci de bași și baritoni, eu m-am dus puțin mai sus decât ei. Și un coleg i-a spus lui Muscalu „stai, stai, stai, mai lasă-l pe Fane, încă vreo două, trei!”. Și Muscalu a vorbit cu tipul de la clapă, și el m-a mai pus, m-a mai pus, și m-am dus. Pur și simplu pentru că, în dimineața aia, țin minte, eram obosit și n-am ținut cont de gândul ăsta parazitar, că, Doamne, Ștefane, tu n-ai voce, n-o să cânti, nu știi ce... Și m-am dus în plin, m-am aruncat, pur și simplu, în nota aia. Și am luat-o.

Și pe urmă a venit rolul din *10 lucruri*, cu care, am fost nominalizat prima dată.

Iată că am terminat facultatea știind sau crezând că știu că nu o să cânt și am fost nominalizat la UNITER pentru un rol în care și cânt. Și, ulterior, Feste, că și în Feste am trei songuri foarte faine.

Și apoi *O insulă*.

Da, da, mă refeream doar la nominalizări. Dar și *O insulă*, sigur, unde am rol principal. Ada Milea mi-a dat să cânt, slavă Domnului. Și mi-a dat bine.

Cam astea sunt. Asta e diagrama evoluției mele, ca să zic așa.

Și mai este echipa asta în care te-ai integrat și în care lucați foarte frumos aici, la Constanța.

Echipa are o contribuție semnificativă în evoluția mea. Sunt două lucruri pe care le apreciez foarte mult aici, la trupă. În primul rând, faptul că noi, când am venit aici – mă refer la nou-veniții, care nu mai suntem

chiar așa de nou-veniți, că au trecut cinci ani – am fost întâmpinați cu foarte multă deschidere și cu foarte multă generozitate de colegii care erau deja aici și ne-au dat ocazia să învățăm de la ei, ne-au menajat, dar într-un sens bun, adică au avut grijă de noi. Și am simțit că e un mediu prielnic să creștem pe lângă oameni care au făcut deja asta. Și că și ei se bucură de lucrul ăsta. Iar mai departe, al doilea lucru este, da, că, așa cum se zice, nu-mi place mie termenul ăsta neapărat, „furi” de la colegi. Dar, pentru că e un mediu bun și un mediu productiv, învățăm, inevitabil, unii de la alții. „Furăm”, cum se zice. Și e bine că avem de unde să „furăm”. Asta e un lucru inedit.

Ai simțit în ultimii ani din plin admirația publicului, pentru că avem foarte mulți spectatori fideli, oameni care vin și văd spectacolele de mai multe ori, unii chiar din alte părți ale țării, vă aduc flori, torturi, fac poze cu voi. Și mă întrebam cum se reflectă feedback-ul acesta pozitiv și afectuos în munca unui actor.

În primul rând, e o bucurie. Noi, până la urmă, dincolo de premii, de gale UNITER, de ce ne propunem noi să facem, de evoluția pe parcursul anilor pe care-i petrecem în câmpul muncii ăsteia, noi facem teatru și tot ceea ce facem, pentru public. Practic, publicul este adevăratul nostru judecător, cel ce taie sau, din contră, încurajează. Și e o bucurie, îți dai seama. Adică, uite, dacă vrei, asta cred că m-a ajutat cel mai mult să evoluez. Adică asta a fost confirmarea de care am avut nevoie, pentru că, asta este, e o meserie în care, inevitabil, cauți confirmări, vrând-nevrând. Prin faptul că tu te expui emoțional, fizic, psihic, în fața unor oameni, te deschizi, iar ăsta e un mod de a cere o confirmare, dar, repet, prin prisma meseriei se întâmplă lucrurile astea. Și e o bucurie, te umple de energie și de gândul că e bine ce faci și că nu e degeaba. Ci, din contră, uite că sunt oameni care pleacă cu ceva de la tine și până la urmă ăsta e scopul.

Știu că m-a întrebat un profesor în facultate, care a răs de mine în urma răspunsului, mă rog, nu a răs răutăcios, m-a întrebat „tu de ce faci teatru?”, ne-a întrebat pe toți din grupa respectivă: „de ce vreți să fiți actori?”

Și eu am zis că „ăla din sală sau aia din sală, așa m-am exprimat, cu aceste cuvinte, să plece cu ceva de la mine, să rămână cu ceva de la mine în seara aia”. Mă rog, a răs de mine și a zis „nu e adevărat, mă, o faci că ești egoist!”. Și e o formă de egoism pe undeva, știi? Poate e o nevoie de validare pe undeva, de atenție, de umplerea ego-ului prin aceste aplauze cu care ne hrănim. Dar nu e așa de mare. Adică eu nu o simt așa de mare.

Ți-am pus întrebarea asta în contextul în care, în ultima vreme fiind așa o emulație în rândul publicului, iar teatrul fiind printre artele foarte gustate și căutate, a fost creat pe facebook grupul *Mergem la teatru*, grup în care oamenii își spun părerile despre spectacole. Și foarte mulți oameni din

breaslă sunt de părere că prea mulți neaveniți, nespecialiști în teatru își spun părerea despre spectacole. Iar eu m-am gândit întotdeauna că, totuși, voi jucați pentru public, nu pentru cronicari. Cronicarii sunt niște intermediari, care apreciază sau critică munca voastră, explică, într-un fel, munca voastră celor care nu sunt specialiști, dar, până la urmă, publicul este cel pentru care voi jucați.

Da, de acord. De acord până la un punct. Adică sunt de acord că fiecare poate și trebuie să aibă o părere, pentru că asta face teatrul, expune niște subiecte, niște probleme, și le prezintă, ideal ar fi să nu-ți spună ceea ce trebuie să gândești despre problema respectivă, să te lase pe tine să tragi concluzia și atunci, inevitabil, n-ai cum să nu ai o părere.

Pe de altă parte, cred că o cronică de specialitate trebuie să o facă un specialist. Pentru că ochiul specialistului nu e de prisos acolo. El vede și identifică niște lucruri și le judecă după anumite criterii pe care un spectator obișnuit nu le cunoaște. Minteaa unui spectator obișnuit nu gândește în cheia aia. Un spectator obișnuit poate nici nu vede anumite lucruri și asta e bine până la urmă. Sunt spectacole la care mergi de vreo trei ori ca să prinzi tot ce se întâmplă. De exemplu, despre *Teatro Lucido...*, premiera recentă al Radu Afrim de aici, de la Constanța, mi-au spus mai mulți spectatori: trebuie să vin să-l mai văd o dată sau de două ori cel puțin, pentru că se întâmplă atât de multe lucruri interesante în paralel și sunt atât de multe referințe pe care nu le prind, dar nu pentru că sunt incult, ci pentru că nu am timp. La scena aia mă uitam la tine sau la colegul, dar alt coleg făcea altceva la fel de interesant. Tot universul ăsta... Și e fain când se întâmplă asta. Dar, revenind la întrebarea ta, mi se pare normal ca toată lumea să aibă păreri, pentru că de asta există teatru. Și teatrul încurajează părerile, dar cred că ar trebui să fim

un pic mai rezervați în a ne expune părerile de profesioniști, noi nefiind profesioniști.

Am numărat, joci în zece spectacole din repertoriul curent al teatrului, și n-am pus la socoteală „Crima din strada Lourcine”, care nu s-a mai jucat din cauza imposibilității de adaptare a decorului la sala studio. Și acum repeți pentru *Livada de vișini*, iar la rolurile astea se adaugă și cele din filme. Întrebarea e cum gestionezi un repertoriu atât de bogat și de variat, atâtea roluri acumulate în memorie?

Păi pentru mine e foarte importantă perioada de repetiție, de construcție. Slavă Domnului, mă ajută mintea, adică nu am probleme cu textul, cu mișcarea, îmi aduc aminte...

Da, despre tine se spune că ești primul care învață textul.

Așa se zice, da? I-auzi! Aflu și eu ceva nou.

Da, „Ștefan știe primul textul”.

Uite, foarte frumos. Sper să mă țină. Cum gestionez? Păi perioada de repetiții e foarte importantă, acolo sunt foarte concentrat pentru că e ca la construcția unei clădiri: fundația trebuie făcută foarte bine, ca apoi să continui să dezvolt clădirea respectivă. Dacă e făcută bine fundația din repetiție, corpul are memorie el însuși. Repetând și repetând și repetând, că de-aia se spune că repetiția e mama învățaturii, ajungi să îți intre în automatism lucrul ăla. Și textul, și mișcarea, și gândul, și emoția pe care trebuie să le transmiți. Deci, pentru mine, perioada de repetiție e foarte importantă la astfel de roluri și, sigur, tot felul de obiceiuri pe care cred că orice actor de pe lumea asta care a jucat le are înainte de spectacol.

Ce obiceiuri ai tu?

Totdeauna, înainte de un spectacol greu... deși, acum îmi dau seama, cam toate sunt grele pentru mine momentan, stau, îmi iau un cinci minute sau poate nu cinci minute, poate e mult cinci minute, un trei minute, un două minute în care mă retrag eu într-un colț și îmi fac un itinerariu a ceea ce urmează să fac și mă concentrez asupra personajului pe care îl joc. Adică trec mental prin ce am de făcut. Depinde, uneori îmi ia două minute, alteori trei minute... Mă calmez, număr până la zece...

De exemplu, tu acum repeți pentru *Livada de vișini*, în care faci Lopahin. Dar în timpul repetițiilor la un spectacol, trebuie să mergi să joci alt spectacol. Dimineața faci repetiție pentru spectacolul aflat în producție și seara mergi și joci alt spectacol. Nu ți-e greu?

Nu, pentru că de asta e foarte important timpul liber dintre ele. Adică dintre

repetiția de dimineață și spectacolul de seară. Pentru că în timpul ăla liber revii la viața ta de zi cu zi și îți dai un reset, ca să zic așa. Sau cel puțin eu asta fac. Ies de la repetiția cu Lopahin, mănânc ceva, beau o cafea și mă gândesc la spectacolul pe care-l am seara.

Dar, repet, corpul are memoria lui. Lucrurile astea îmi vin și din reflex. De-aia e foarte importantă perioada de repetiție. Nu aș putea să spun că mi-e greu. Deocamdată. Deocamdată e bine. Dar am avut anumite momente, mai ales când aveam, de exemplu, repetiții dimineața în Constanța și seara spectacol în București, sau invers, repetiții dimineața în București și seara spectacol în Constanța, în care recunosc că eram un pic buimac, dar de fiecare dată reușeam să mă adun. Ajută și chestia asta, schimb spațiul, cumva, și trecerea mentală de dinainte. Aia, iarăși, e foarte importantă pentru mine.

Revenind la Premiul UNITER, cam câți oameni te-au felicitat de alaltăieri până azi (28 iunie 2025 - n.m.)?

Îți dai seama că n-am numărat, dar mulți, foarte mulți. Și sunt foarte recunoscători, că nici de ziua mea n-am primit atâtea mesaje, sincer. E frumos să vezi că se gândesc oamenii de bine la tine și că vor să vezi asta. Adică te încarcă cu energie pozitivă și îți dă putere să continui ceea ce ai început să faci. Și e la fel ca în

relația cu publicul: simți că nu e degeaba. Adică simți că undeva acolo contează, nu că ar conta major, dar un pic acolo... Contează. Și, ți-am zis, mă simt bucuros, împlinit.

Ai tăi ce ți-au zis?

Mama m-a sunat plângând aproape. Sora mi-a zis că e mândră de mine, tata la fel. Da, toată lumea foarte fericită și emoționată. Mi-au mulțumit pentru ce am spus pe scenă, despre familie, au zis că nu se așteptau și am zis, „păi de ce nu vă așteptați”? „Aia e, cum să zici de noi când ești acolo?” Dar au fost plăcut impresionați. Hai că am vorbit un pic, nu?

**Foto UNITER: Cosmin Stoian,
Florin Biolan, Andrei Gîndac**

Irina-Roxana GEORGESCU

„Sufletul se ascunde în surplus”

Colecția „Metamorfoze”, coordonată de Diana Iepure, „urmărește cultivarea sinesteziei generate de un dialog al artelor și își propune să arate moduri în care poezia și alte forme de artă contemporană se influențează reciproc.” Noua colecție de poezie are „un ADN poetic, fiind totuși mai mult decât un simplu omagiu adus poeziei, care, fragilă, vindecătoare și efemeră ca o pădărie, e capabilă să metamorfozeze spectaculos, așa încât din achenă ei cu puf să putem scoate sori și cuie”, metaforă a puterii creatoare a literaturii.

Ștefania Mihalache a debutat în poezie cu volumul *Sisteme de fixare și prindere* (2016), urmat de *Cronica Akasha* (2021). Cel mai recent volum, *Sunt liniștită, mi-e frică* (Ed. Paralela 45, 2024), care pleacă de la imaginarul fricii și resorturile sale indelebile, este structurat în patru părți: 1. *Antinatura/Sunt liniștită*; 2. *Natura/Actualizări*; 3. *Antinatura/Puțină frică*; 4. *Natura/Sunt liniștită din nou*. Limbajul poeziei este dublat de cel vizual, ca într-un dans inedit al simțurilor. În acest sens, pictorul Laurențiu Midvichi, laureat al mai multor premii naționale pentru pictură și grafică, propune o fereastră vizuală deschisă „ad infinitum” pentru multe dintre poemele Ștefaniei Mihalache. E un periplu artistic care funcționează în tandem, o cheie secretă ce creează o punte inefabilă între imagine și text, potențând, deopotrivă, ambele dimensiuni artistice.

Ironic, jucăuș, neașezat într-o formulă precisă, căutând ritmul interior și rupând ritmul, de îndată ce l-a găsit, volumul Ștefaniei Mihalache devine o călătorie când lentă, când grăbită, în orice caz, impresia că suntem voyeuri și că facem ceva delicios interzis ne urmărește aproape mereu. Dinamitarea convențiilor, depășirea unor prejudecăți-borne, asumarea unor decizii revoltătoare, dar stenice, caracterizează lirica Ștefaniei Mihalache. Destul de diferit ca formulă de *Sisteme de fixare și prindere*, o incantație a maternității și a proceselor imperceptibile care au loc în corpul uman, ori de *Cronica Akasha*, o litanie a privegherii și a doliului, volumul *Sunt liniștită, mi-e frică* este răspunsul la întrebările rămase suspendate între copilărie și maturitate, guvernate de o vestală capricioasă numită „frică”.

Mai degrabă asertiv, de parcă nedumeririle s-au lămurit la timp și ceea ce e pulsație vitală s-a așezat firesc peste vârste, noul volum glosează pe marginea relației cu poezia, cu „marile” teme, de la maternitate la copilărie, de la responsabilitățile de adult la neputințele de fiecare zi. Să iei viața „à la légère”, să trăiești senin, să accepți că și indiferența face parte din geografia fiecărei ființe, la fel ca în textul care deschide volumul, *Poate chiar un manifest*, poate fi un răspuns parțial la ecuația fricii: „Acum, tot ce am de făcut/este să încălec această bornă de kilometraj/și să mă țin strâns,/fără să-mi pese de mașinile care trec în goană/și-mi flutură rochia/într-un instantaneu de, oh, Marilyn Monroe.” (p. 11), fiindcă „Poezia curge/din toate colțurile lumii,/din toate inimile sensibile,/din toate vârstele, genurile, rasele și clasele,/versuri pornesc de la ambele capete ale curcubeului/și se întâlnesc la mijloc, unde el face o burtă./bine te-am găsit,/world poetry,/ai venit exact la timp,/acum, când sunt liniștită.” (p. 12) sau ca în *Microplante*: „Să scrii în limba unei culturi mici/e ca și cum ai grădinări/într-o grădină micuță/la care se ajunge/dintr-o grădină mai mare/păzită de doi dulăi” (p. 23). Sunt firești observațiile poetice ale Ștefaniei Mihalache, notate fără încrâncenare, și din poemul *Fiare vechi*: „Când îți vezi chipul șters de nisip în vitrinele centrelor foto vechi,/când totul miroase a vizuinele lui Blecher/fiare vechi luăm, atunci te întâlnești cu ei,/oamenii cu pielea întunecată/și părul încălzit/și unghiile negre,/oameni pe care lava Pompeiului ar fi căzut/ca o ploaie de vară./Poartă după ei roabe în care troncăne ibrice, farfurii, șuruburi,/bare de metal/mai alburii sau mai ruginite,/fier sau cupru/fiare vechi luăm/te privesc în ochi/tu treci foarte aproape de ei/și ei trebuie să ți le dea ție pe ale lor.” (p. 30-31)

Prea multă grijă generează însă probleme suplimentare și scoate la iveală un alt fel de frică, cea de sfârșit, cea de a alege între două rele, ca în poemul *Apă*: „Nici să primesc prea multă grijă/nu e bine,/risc să pățesc ce pățesc florile/când le pui prea multă apă: le putrezesc rădăcinile./Și totuși prefer asta,/așa cum și florile cresc nemaipomenit/când le vorbești și le pui muzică,/și le întorci cu fața spre soare/doar atât cât au nevoie./Prefer apa, deși sunt semn de foc/așa cum prefer marea, deși m-am născut la munte,/a fost o vreme când mă întrebam/ce prefer: cancer sau Alzheimer,/acum știu: prefer apa.” (p. 39). Alte texte dezvăluie scopuri utilitare sau sunt enclave de (auto)ironie, ca în *Intenții bune*: „Orice ființă vie vrea./Așa îmi dau seama/că viață este numai acolo/unde este intenție./În fiecare zi, pun pe mine carnea altor ființe/cu gând să-mi sporesc intențiile.” (p. 44) sau ca în *Poate tot un pastel*: „Toamna e anotimpul covoarelor/puse la uscat pe gardul spălătoriei/de mașini/lângă atelierul de lucrări în piatră și granit/ce vecin mai bun pentru covorul meu din sufragerie/pe care am jucat cărți și am deschis cadouri de Crăciun/decât o statueta antică fake/de bărbat cu penis mic/toamna covoarelor foșnitoare de frunze/aliterație mică și sălbatică/repertoar de expresii frumoase/conductă din care curge/nuanța aia onestă/de auriu stins/care pe fiecare om îl face/să vrea să scrie/și el/o poezie.” (p. 52)

În balansul vesel al vieții se strecoară reminiscențe ale unui trecut care își face loc nemilos și categoric în prezentul măcinat de frici de tot soiul, ca în poemul *Space shoes*: „trăind cu tine, mamă, eu am înconjurat pământul/de atâtea ori/că puteam să călătoresc în spațiu și să mă întorc./să-i dau clasă lui Elon Musk,/nu poate

face el cu toți banii lui/ce fac eu cu interdicțiile tale,/dar eu am uitat, mamă,/nu vreau decât să vezi cum dorm cu câinele și pisica/și să râzi,/ce să fac/am încă mîntea copilului/pe care l-ai lăsat să tremure pe scaun, ud și zgâlțâit de febră,/până ai terminat de făcut curățenia.” (p. 161) ori *Coming of age*: „Bine că am crescut/într-o casă în care trebuia să păstrez curățenia/și nu frumosul” (p. 180).

Mai sunt apoi definițiile personale ale poeziei văzute prin lentila mărită a raportului cu ceilalți, „măimuta reală de cuvinte” (ca în poemul *Cuvintele-măimută*, p. 53), „fuga sângelui în lobii urechilor,/atunci când tot sângele/se adună și se coagulează/ca un crevet/în rotunjimea cartilajului/alungat acolo/de frică, rușine, prea multă atenție/încurcătură sau gafă” (*Poate chiar o fabulă*, p. 155), „cel mai mare șvaițer” (*Brânza aceea găurită*, p. 251), dar cele mai puternice poeme par să fie cele în care frica rămâne în plan secundar, iar poeta își exhibă bucuria, dar și antipatiile, ca în *Antinatura care mă desparte*: „Și urăsc munții iarna/cu părțile lor pentru schiuri și snowboard/întinse ca niște brațe benevolente/bineînțelese tot pentru cei care știu să lase acolo/kilojuli de efort” (p. 49) sau ca în *Poate chiar un motto*: „Și-aș mai vrea/să mai fiu măcar o zi mică și rea,/să fiu neagră-n cerul gurii/și să scriu contra naturii./Și, măcar o dată pe săptămână,/Să mai pot urla, convingător,/la lună” (p. 148). Soluțiile iau forma unui imperativ, fiindcă doar știind cum să te împrietenești cu ceea ce te stăpânește poți respira aerul tare al libertății: „Trebuie să te împrietenești cu frica,/Dar oare câți prieteni are frica?/Pe toți cei cărora le e frică de ea.” (*Împrieteneștea 9*, p. 185). Impresia că te ții la adăpost de frică fiindcă ai văzut totul, fiindcă ești pregătit/ă pentru orice, fiindcă nu te mai poate lua nimic prin surprindere, nici chiar „poveștile de fier”, nici dușmanii, prefăcuții, dezinformarea, timpul-cochilie („să rămâi gânditoare/la un cadru de fereastră/privind marea dintr-un lighean/și cerul din castronul de deasupra capului/unde o galaxie/așteaptă să fii strălucitoare o clipă/pentru ca apoi/să poată și ea să se stingă.”, în *Poveștile de fier*, p. 271) și, din când în când, redevii *Fecioara de fier* (și „nimeni nu știe că ești fecioara de fier/și că-ți amintești de la terapie/că din când în când/ai voie să te ții în brațe.”, p. 232).

Volumul de poezie *Sunt liniștită, mi-e frică* de Ștefania Mihalache, prin tentaculele artistice realizate de Laurențiu Midvichi, restituie un relief al intimității în care frica și curajul coabitează, în care temerile sunt înlănțuite de așteptarea de a se întâmpla ceva, orice și, de-a lungul acestei așteptări, se petrece viața însăși, un roller coaster de senzații, stări contradictorii, pierderi și regăsiri.

Traducere de
Leo Ciocan

ATELIER de TRADUCERE

Tone ŠKRJANEC

Tone Škrjanec (n. 1953, Ljubljana) a publicat primul său volum de poeme, intitulat *Blues zamaha (Bluesul elanului)*, în 1997. De atunci a mai publicat alte unsprezece volume, cel mai recent fiind *Indigo* (2023). Pe lângă aceasta, i-au apărut două cărți de poeme alese, iar în anul 2024 un volum masiv cuprinzând întreaga sa operă poetică, intitulat *Jutro ni bilo v načrtu (Dimineața n-a fost în plan)*. Zece volume cu poemele sale au fost publicate în Polonia, Bulgaria, SUA, Croația, Franța, Costa Rica și Germania. De asemenea, acestea sunt incluse în numeroase antologii și reviste slovene și străine. A mai scos un CD cu poezie pe muzică, intitulat *Lovljenje ritma (Prinderea ritmului)*.

Praf proaspăt și alb

A început curat și melodic.
Cu strângeri de mână și îmbrățișări,
săruturi pe obraz, apoi pe gură.
Dimineața totul era acoperit de-o zăpadă
de-un alb imaculat. Am dormit până târziu,
iar apoi mai am avut nevoie de ceva timp
pentru a ne deștepta. Aveai ochii

obosiți, erai complet diferită. Zăpada,
așternută într-un strat subțire de tot,
era proaspătă și asemenea unui praf alb.
Îmi îndrept gulerul ca lumea-n alb-negru
dintr-un film vechi și mut. Ceva mare
mi s-a înfipt într-un ochi, ceva care
de-aici îmi pare a fi un lac.

Brooklynul seara

Când cobor jaluzelele, nu mai e nimeni nicăieri.
Doar mașinile trec alene pe lângă. Sunt singur.
Vocile pe care le aud sunt adresate altora.
Am folosit ultimii stropi de șampon. L-am stors ca pe-o lămâie.
Stau de vorbă exclusiv cu locuri îndepărtate.
Prin țevile caloriferelor reci, niște veverițe se fugăresc toată noaptea.
Am observat lung prin geam roșiile coapte,
în frigider putrezirea unui avocado. Scriu ca să văd mai bine.
Cel mai bine văd atunci când închid ochii.
Știu că dimineața somnolența se va retrage
încet precum un animal obosit,
iar altcineva va veni cu o mătură și cârpe
ca să-mi ștergă praful.

Irlanda

În Irlanda bambușii îngălbeniți
cresc în ghivece mari și spun
povești. Cel puțin aici. În acest
oraș. Soarele artificial mă arde
pe creștet. Sunt bine, doar istovit,
dar nu somnoros. Și-n seara asta
urăsc mai ales avioanele și
construcțiile lexicale complexe.
Cred că poezia vindecă. Nu e loc
de ură, iar vântul a încetat cândva
dimineața. Seara se lasă încet, încet
de tot. Din spatele vechii biserici,
o alarmă auto dă buzna-n lumea mea.

Ceaiul de la aproximativ ora cinci

O linie aurie la marginea orizontului.
În aer miros de ceapă friptă.
Pe încheietura palmei o mușcătură
de țânțar ce provoacă mâncărime.
O vrabie zboară deasupra mea,
un copil de cinci luni începe să plângă.
Pentru o clipă. Sunetele stinse,
depărtate, însă atotprezente,
ale tractoarelor. Privesc freamătul
frunzelor de măslin. Apoi silueta
unei păsări de pe coama casei. Peisajul
cu natură vie și moartă. Mai scriu
vederile, pregătesc valizele și plec.

Mereu frumusețea

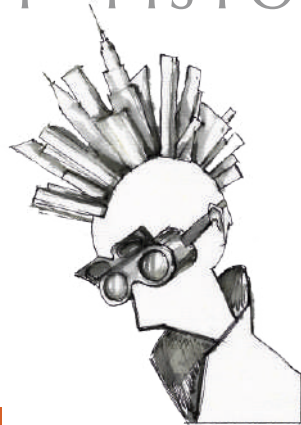
Stau la un ceai și reflectez
la păcat. Și la frumusețe.
Mereu la frumusețe. O femeie,
aplecată mult pe fereastră,
își expune ambele fețe
la doi sori. La cel subiectiv
și la cel obiectiv. Unele
plante imită uimitor de bine
corpurile umane. Tot restul
e minciună. Fiecare afirmație.
Astăzi e o zi fără umbre.

Sânge

Azi doar sânge.
Din pricina culorii.
Din pricina taurilor.
Din pricina culorii.
Vine taurul și privește.
Din acei ochi ai lui
aruncă fulgere.
Pe urmă nimic
nu mai e cum a fost.
Totul e negru, negru
și aspru și tăios.
Și cremșniturile,
baclavalele și
roșiile crescute
în grădina casei.

TEXT PISTOLS

Take

O plachetă de versuri subțire, dar concentrată și penetrantă ca un stilet mi-a căzut aproape întâmplător în mâini, depunând mărturie despre zbuciumul și ardențele unui poet autentic. Titlul ei, *Înger pe lună plină*, nu promitea prea mult, înscriindu-se în manierismul previzibil al 70-iștilor, însă pseudonimul cu care este semnată m-a intrigat. Am aflat că Take, autorul acestor poezii scrise la sfârșitul anilor '80 și publicate după două decenii în regie proprie, a fost unul dintre acei poeți pe cont propriu care, din motive numai de ei știute, nu țin să își exhibe căutările decât poate pentru câțiva apropiați și firi înrudite, rămânând necunoscuți în cercurile literare „consacrate”. Pe numele său din buletin **Droncuța Paveluț Greucean**, poetul căruia „Tomis” îi reia postum aceste cinci poeme a întreprins o explorare îndârjită a propriilor obsesii thanatice, încercare din care nimeni nu iese neschimbat.

- **Claudiu Komatin**

Drepturi rezervate Luz și Noa Greucean

perpetuarea subteranei

sensul fricii
voluptatea pasului rătăcitor
și gândul de dimineață
dolce farniente
nu pot intui clipa dinaintea totalei tăceri.
imposibile întâlniri proverbiale
convertirea timpului la curbă
bezmetice umbre acompaniind mișcarea mimului
întunecime
râs voluptuos peste câmp cu orbi.

risipirea de sine este o sămânță cu rod de pasăre
figuri exemplare pe fond concentraționar
pulbere peste trupuri mișcând
cutremur, pe discurs cu cobai împrăștiindu-se.
continuarea idealurilor
neputința atingerii firului de păr
ostracizarea visului găurit exact în mijlocul frunții
scurgerea energiei scurtcircuitate de pârâitul dinților încheștați pe șenilă
privirea femeii mângâietoare, căzută în genunchi, cu sfârscul acoperit de nisip
vulcani noroioși, exhibând transe totalitare
lumina lovind de peste tot, în același timp, iluzia clipei
tangența iubirii la viață
nonviolentă și fără de os, dorința, incriminând
perpetuarea subteranei.

dezînșelarea

sticla devenise gelatinoasă
ți se lipea de tălpi și de subsuori
te așteptam
nu aveai nici un subiect pregătit
ți-am propus moartea
dar începuseși să duhnești prea tare
pe fereastra din dreapta trecea un corp sinucigaș
au rămas doar flori de gheață
cineva m-a luat în brațe
pe caldarâm se lățea o pată de sânge.

cuter pe nisip

deodată totul a devenit gol
lumina își stingea orice clipire
fluture pigmentat cu pânza de păianjen
așezarea mâinii prea aspre pe sân
peisaj neclar cu fețe de copii întrebând
gura deschisă fără de strigătul înghițit
cufund un înger orb sub linia de zero
pleznind oglinzile pătrunse de frică
statuile mă priveau cu ochi vii

abisul umed se lipește de sfinți
limbaj tatuat cu vârfuri de stalactită înțepând
nevoia de colțul buzei tale
umăr stâng deștelenit de vise
sub abrupt ling urmele melcului pietros
persistența cobailor
surpare
anevoie mă lepăd de nisipul intrat în gură.

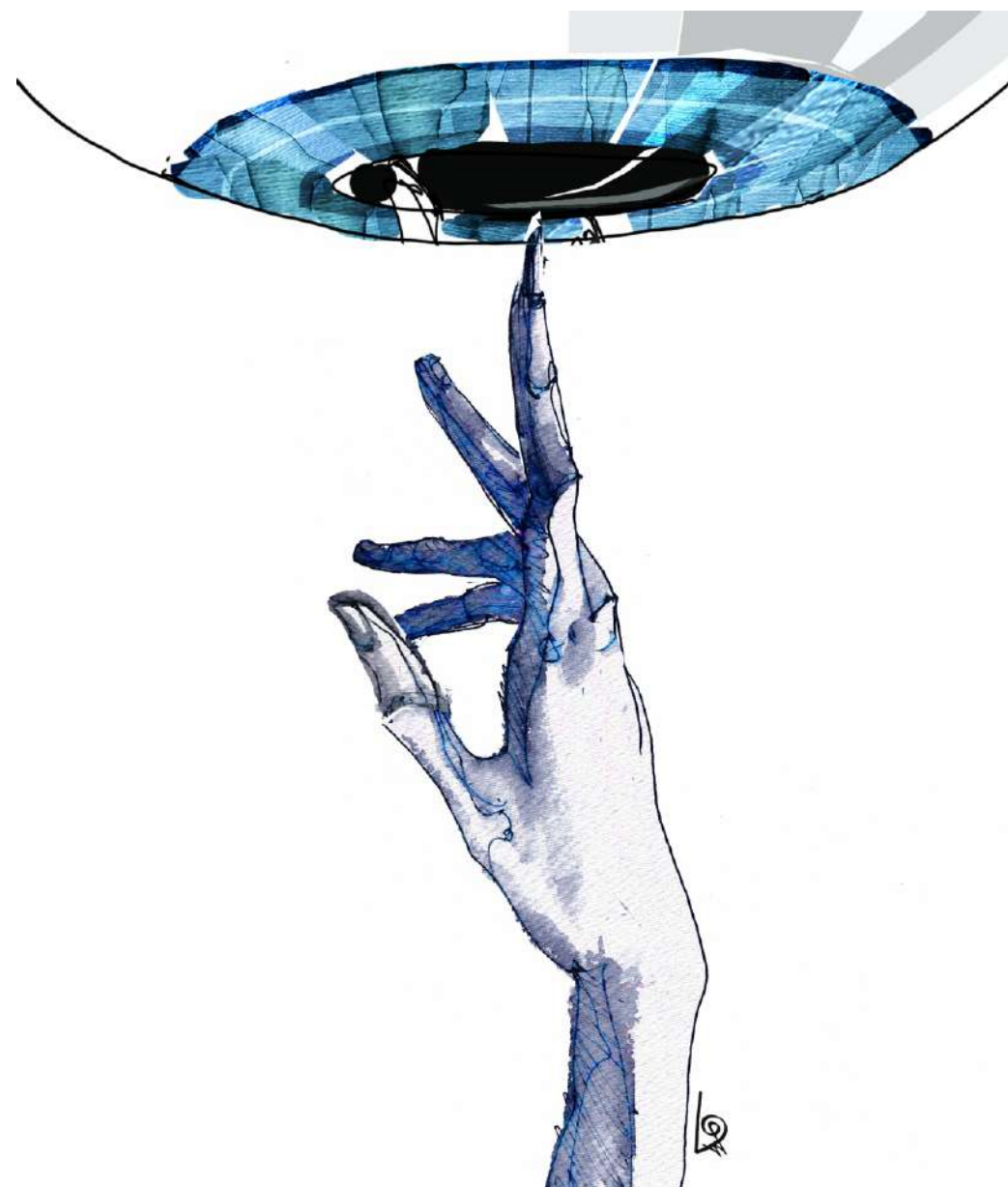
îngemănare

așchie de os înfiptă încet în pupilă
m-am născut din dragoste pentru a pieri
purificarea prin lumină
nu știu de ce ea nu voia să moară
mâinile-i erau prinse în chingile pianului
de dincolo de ferestre ne priveau ochii unui manechin
infinutul începe de mult prea aproape
de sub căutarea subsuorii ude
creșterea unghiei zgârie timpul de mai multe ori în același loc
igienică depersonalizare
recurs concentraționar
sentimentul stranietății
însemnele împăienjenirii cu luna.

frica de ceea ce sunt

lama îi ajunsese între gingii
era silit să muște
sângele i se bulbuca obscen pe gură
horcăia
aripile-i, lovite de fluturi, fâlfâiau
l-am luat și l-am dat cu sufletul de frunzele în cădere
capul i s-a rostogolit pe umăr,
căzând sub talpa băloasă a calului,
învârtire deșartă
cerc vicios aplecat peste pupila mea sângerândă
fără înălțimea îngerului, eu criminal, nechezam noroi.
și îți zic:

nu mai am unde zace
tai unghiile la mort, amneziind speranța
ghilotinele au început să decapiteze cadavre
timpul se închisese într-o clepsidră,
toate urmele morții au fost șterse
dar moartea a pătruns în noi.

Eduard ANDREI

„Eu și împrejurările mele”

la Muzeul de Artă Constanța

Afișul expoziției

„Eu și împrejurările mele”,
Muzeul de Artă Constanța

Ultima zi a lunii aprilie 2025 a adus un eveniment major în viața culturală a orașului nostru: vernisajul expoziției „Eu și împrejurările mele”. Deschisă la parterul **Muzeului de Artă Constanța**, expoziția de grup reunește lucrările – în diverse medii – a șapte sculptori din mai multe generații, dar deja consacrați și, totodată, membri ai corpului profesoral de la Departamentul de Sculptură al Universității Naționale de Arte – București: (în ordine alfabetică) **Cătălin Bădăraș, Dumitru (Titi) Cojocaru, Reka Csapo Dup, Elena (Bobi) Dumitrescu,**

Adrian Ilfoveanu, Cristian Răduță și Mihai Rusen. Curatoarea **Mădălina Mirea** a ales titlul expoziției pornind de la un aforism al lui José Ortega y Gasset: *Eu sunt eu și împrejurările mele*, care – în spiritul fenomenologiei – încearcă să exploreze semnificațiile experienței trăite subiectiv, așa cum se reflectă la nivelul conștiinței. În acest sens, lucrările din expoziție, deși alimentate din realitățile lumii în care trăim – noi, în prezent cu un conflict militar la graniță –, nu sunt doar martori care le înregistrează, ci mai degrabă reflexe ale realității, filtrate prin propria conștiință, artistică în cazul de față. „N-am vrut să fie o expoziție despre război, dar așa a ieșit”, mărturisește curatoarea în textul de perete.

Imagine de la vernisaj: (de la stânga la dreapta) curatoarea Mădălina Mirea, artiștii sculptori Cătălin Bădăraș, Cristian Răduță, Mihai Rusen, Adrian Ilfoveanu, Dumitru Cojocaru, Elena Dumitrescu, și directoarea muzeului Lelia Rus-Pîrvan.
Foto: Eduard Andrei

Mihai Rusen – cu lucrările din seria *Taxidermy / Taxidermie* (2025, ready-made/ tehnică mixtă) – desfășoară un adevărat „arsenal de război”, folosind ranițe descompuse și recompuse planimetric-compozițional, ca arheologie a designului militar, amintind de estetica obiectului destructurat și de procedeul colajului. Termenul de *taxidermie* (tehnica împăierii animalelor și păsărilor, spre a fi expuse în muzee de științe ale naturii), care dă titlul seriei, este împrumutat de artist pentru a-și defini propriul proces de investigație a funcțiilor estetice, culturale și

iconice ale artefactelor militare, ce devin astfel „muzeificate”. Lucrările sale sunt concentrate în prima sală, dar se regăsesc și în următoarele două, ca un „fir roșu” de legătură. Pânza, prelata, pielea naturală, metalul, plasticul dau naștere, asociate, unor inedite compoziții, care frappează vizitatorul prin imaginația combinatorică infinită în privința cromaticii, texturilor și materialităților. Funcția războinică a artefactelor militare (de proveniență atât orientală, cât și occidentală, achiziționate din magazine de specialitate) pare dublată de cea magic-religioasă a unor totemuri din civilizații străvechi. Lucrările fac parte dintr-un proiect de cercetare artistică asupra echipamentului militar din perioada Războiului rece, într-o abordare contemporană. Artistul explorează realitățile post-militare ale societății puternic înarmate de azi, când – după cum declară – „statutul și imaginile militare clasice, tradiționale, se estompează și se ascund în spatele noilor tehnologii”.

Mihai Rusen, lucrări din seria *Taxidermy/ Taxidermie*, 2025, ready-made/ tehnică mixtă.
Foto: Eduard Andrei

Prin *Iubire frățească* (2022, metal, silicon, burete, pânză de sac, sticlă), **Cătălin Bădărău** propune o compoziție cu trei personaje, de o sexualitate ambiguă, prinse între două plăci de sticlă, amintind de revoluționara lucrare a lui Marcel Duchamp, *La Mariée mise à nu par ses célibataires, même / Mireasa dezbrăcată de înșiși celibatarii ei*, cunoscută și ca *Le Grand Verre / Marea sticlă* (executată timp de opt ani, în intervalul 1915–1923, și care se află azi la Philadelphia Museum of Art).

Cu mâinile și picioarele intersectate, făcând corp comun, personajele funcționează ca un organism unic, în care roșul dominant trimite la culoarea sângelui, între luptă și extaz erotic / eroic, între conflict și tandrețe. Suspendată de un suport metalic, lucrarea lui Bădărău pare că nu „dorește” să atingă solul, păstrând această încleștare de trupuri umane la nivelul ochiului privitorului. Titlul este ales oarecum ironic, căci la baza concepției lucrării stă mai degrabă un fel de *love-hate relationship*, ca ecou al fratricidului biblic (Cain și Abel). Lucrarea pendulează între *ménage à trois* și ipostazierea multiplă a *eu*-lui, sub forma unor *alter ego*-uri. Ideea dedublării este accentuată de secționarea pe jumătate a anumitor părți anatomice din siluetele personajelor. Artistul se confesează: „Cred că în noi se duce o luptă continuă între o parte instinctuală, care ne împinge către împlinirea nevoilor și dorințelor și o altă parte – rațională –, care tinde să impună acțiunilor și comportamentului nostru un anumit set de norme, de principii și de valori”.

Cătălin Bădărău, *Iubire frățească*, 2022, metal, silicon, burete, pânză de sac, sticlă.
Foto (colaj): Eduard Andrei (ansamblu), Soare Bonea (detaliu)

Elena Dumitrescu prezintă două lucrări. În *Noi orizonturi* (2025, aluminiu), cu o compoziție orizontală, elementul central este un planor, văzut frontal și detașat în relief pe un fundal de nori parcă „brodați” – în realitate, sudați, cu răbdarea și cu minuțiozitatea unui bijutier. La fel de bine, planorul poate fi văzut ca un capitel stilizat sau ca un cap de animal cornut (în care aripile avionului să fie citite vizual

drept coarne alungite). Artista mi-a mărturisit că, pentru ea, lucrarea „nu mai este despre război, ci despre transcendere, zbor, desprindere și pace. Moliciunea formei se opune rigidității materialului. Greutatea devine delicată, suspendată și eterică; la fel și forma, simbolul zborului”. Cealaltă lucrare a artistei, de data aceasta cu dominantă verticală, *Războiul lui* (2019, lemn, rășină, material textil) este o tulburătoare panoplie a morții, în care căștile militare gri, ale unor soldați fără chip, proiectate pe un fundal negru, puternic faldat în multiple direcții aparent necontrolate – sugerând tranșee, mormane de trupuri sau iraționalitatea războiului –, îi reprezintă pe soldații anonimi căzuți pe front. Prin contrast, partea superioară a lucrării introduce un registru de mici pernute albe, suprapuse și aranjate perfect geometric. Poate fi o metaforă pentru paturile unui spital de campanie, pentru curățenia și pacea lăsate acasă sau pentru imaginea diafană a paradisiului, la care se ridică sufletele eroilor.

Elena Dumitrescu, *Noi orizonturi*, 2025, aluminiu, și *Războiul lui*, 2019, lemn, rășină, material textil.

Foto (colaj): Eduard Andrei

Adrian Ilfoveanu figurează în expoziție cu lucrarea *Spirit* (2025, lemn), seducătoare prin monocromia prețioasă a aurului, relația atent studiată simetrie–asimetrie și jocul de texturi dintre suprafețele perfect finisate – amintind de *Măiestrele și Păsările în spațiu* din bronz polisat ale lui Brâncuși, reflectând privitorul – și cele care păstrează rugozitatea inițială a lemnului, cu fibrele la vedere. La Brâncuși, *Măiastra*, asociată păsării puternice, de pradă (asemenea vulturului), apare în primele variante cu un piept puternic volumat, pentru ca, treptat, să capete un caracter aerodinamic și o accentuată verticalitate, devenind *Păsărea în spațiu*. Lucrarea lui Adrian Ilfoveanu păstrează o vagă notă de rapacitate a păsării, dar pune în valoare, mai ales, fragilitatea acesteia, ca semn al introspecției. În viziunea artistului, este „o pasăre alungită, care se înalță spre cer

precum o catedrală gotică”. Într-adevăr, silueta neverosimil elongată, cu eleganțe sinusoide ce trimit la rafinamentul decorativ al curentului *Art Nouveau*, poate fi văzută ca o ideogramă proiectată în văzduh, întruchipând ideea de speranță, de zbor spre infinit. Astfel, lucrarea funcționează ca un bine-venit contrapunct în narativa războiului, dominantă în expoziție.

Adrian Ilfoveanu, *Spirit*, 2025, lemn policrom;

Cristian Răduță, *Laika*, 2024, aluminiu;

Reka Csapo Dup, *Stella Maris de la E-coli la F16*, 2023, video.

Foto (colaj): Muzeul de Artă Constanța, Eduard Andrei

Cristian Răduță a ales să expună *Laika* (2024, aluminiu), o lucrare parodică, în spirit ironic postmodern. Cățelușa Laika – primul animal trimis de sovietici în spațiu în 1957, la bordul navei spațiale Sputnik 2, și, totodată, prima ființă decedată (cu premeditare) în afara Pământului – devine în concepția artistului o grațioasă dansatoare canină (sau poate felină?), bipedă și prevăzută cu un fel de pălărie-unicorn, ca un vârf de rachetă. Silueta stilizată hibridează anatomia umană și cea animalieră, iar volumul de ansamblu și, mai ales, soclul lucrării amintesc de o navă spațială ce pare gata de a fi lansată pe orbită. Tema războiului este transferată astfel subtil în registrul suprarealismului, iar grotescul morții este depășit prin umor, prin animalul care pare a nu se sinchisi de problematica înarmării, care îi preocupă intens pe oameni. Lucrarea face parte dintr-o serie mai amplă de sculpturi și instalații, *Golden Records*, care – după cum declară artistul – „analizează în cheie imaginară viziunea umanității față de univers și explorarea spațiului cosmic”.

Reka Csapo Dup (care, din păcate, nu a putut participa la vernisaj), sculptoriță ca formație, se exprimă în diverse medii. Este prezentă în expoziție cu un video-performance, care rulează în buclă pe un monitor: *Stella Maris de la E-coli la F16* (cca. 4 minute) – film realizat în cadrul unei rezidențe artistice la Eforie Sud, în 2023. *Stella Maris* („Steaua Mării”) este unul dintre numele dedicate Fecioarei Maria. Nu întâmplător, regina Maria a ales acest nume pentru capela în stil bizantin, construită la Balcic, în 1929, în vecinătatea castelului său, iar statuia *Fecioara Maria, protectoarea mărilor* (cca. 1933, calcar de Dobrogea), atribuită de Ruxanda Beldiman prințesei Ileana, fiica reginei, se află pe colțul de nord-est al castelului. Cunoscută pentru ale sale *Fecioare Maria*, uneori ca lumânări (seria *Arcana Virgo*), artista include în film acest tip de lucrări, ca referință la singura divinitate creștină-femeie al cărei cult a dăinuit peste secole, generând un amplu fenomen de practici devoționale, pentru a ajunge, prin surprinzătoare juxtapuneri și asocierea simbolică a femininului cu apa, la imagini actuale de pe litoral: răsărit de soare, plaje aglomerate de personaje care consumă bere și cartofi prăjiți sau se fotografiază cu urși, marea infestată de bacteria E-coli. Legat de acest proiect, artista spune: „Arta postmodernă, alături de eco-feminism, ar putea aduce noi valori estetice și sociale”.

Dumitru Cojocaru, N.A.T.O., 2006,

instalație: metal, obiecte de plastic, oglinzi, păr uman.

Foto (colaj): Eduard Andrei

În fine, ultimul (în ordinea succesiunii lucrărilor în săli), dar nu cel din urmă, **Dumitru Cojocaru**, expune o spectaculoasă instalație monumentală, *N.A.T.O.* (2006, metal alămit, sârmă de cupru și de alamă, obiecte de plastic, oglinzi, păr uman, 3x3x3m) – concepută pentru a celebra aderarea României la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (2004). Structura de oțel alămit amintește de un pavilion (cort) de grădină, obiect asociat momentelor de *loisir* și unui statut social superior. Istoricul de artă Cristina Cojocaru – fiica artistului – mi-a relatat mai multe despre simbolistica lucrării: „Titlul alternativ [*Cortul Alianței*, n.m.] implică referința biblică la *Cortul Mărturiei*, prima formă a Templului lui Dumnezeu, ridicat de prorocul Moise în pustie, în vremea celor 40 de ani de rătăcire, respectiv la *Arca Alianței*, chivotul conținând Tablele Legii Vechi. Sintagma *Cortul Alianței* sugerează omonimia dintre legământul făcut de cele 12 triburi ale lui Israel, ca model biblic de uniune pacificatoare, și alianța N.A.T.O.”. Detaliile lucrării creează efectul unui obiect prețios, depozitar al valorilor lumii contemporane. Partea inferioară este formată dintr-o grilă, pe care sunt amplasate 33 de căști militare, fiecare cu design unic, fabuloase „coafuri” concepute parcă de extravaganti creatori din lumea modei (numărul simbolic face aluzie la vârsta chistică, dar și la gradul suprem al masoneriei). Partea superioară este constituită dintr-o serie de coșuri suspendate (foste juvelnice de pescuit), umplute cu păr natural și ustensile de toaletă, ca „nori informaționali” (*clouds*), transmițând un mesaj critic la adresa militarizării, a exceselor ideologice și a sofisticatei tehnologii a comunicării.

Alexandra Maria BURIC

contrasens

merg cu farurile stinse
 să nu orbesc renii
 să nu știe unde a lovit și unde doare
 trăiesc orbește
 din aroganță nu dau luxul ăsta mai departe
 nici regnului animal
 care ține cu dinții de instinctele primare
 dacă n-ai aduci vreun aport măcar fă pe mortu
 reflexe morman
 nu vreau more men
 legea atracției le ocupă timpul
 legea e făcută să fie încălcată
 de nelegiuitele femei păgâne
 în vremea otheadelor
 când iubirea e doar un continuu
 care pe care
 care are ego-ul mai mare
 care suferă mai tare
 ce se sparge în mine ricoșează în tine
 și în tot ce e în jurul nostru

calci pe cioburi la fel cum
 te călcam eu pe nervi
 tu te ambalai eu te dezambalam
 și în formă de recunoștință
 mă tocai mărunț, mă fierbeai la foc mic
 și eram o minunată tocăniță exotică
 care ți-a dat ție ochii ei
 să te vezi și tu cum o fac eu
 și orbită am rămas
 planeta ta exilată din orbită
 plutește în derivă
 planetă vagaboantă
 ajunge spaghetizată al dente
 și înghițită de gaura neagră
 când ajunge la vârsta la care
 nu mai poate să dea cu stângu-n dreptu
 și să spună
 //ce bine e

a.e.i.o.u.

strada mea e frumoasă și are carne pe ea
 carne de tun pentru orice eventualitate
 strada mea e frumoasă și marcajul continuu
 e coloana ei vertebrală
 nu permite încălcarea
 chiar dacă stă întinsă și asfaltul e încins
 ceva ce femeile încă n-au reușit
 strada mea are o cârciumă pe dreapta
 și eu am un înger pe umărul drept
 deci a fost dat să fie
 whiskey neat cu gheață
 ice bucket challenge pe interior
 exterior o servesc cum o primesc
 on the rocks
 dau cu pietre în geam
 taților care plâng la bar
 că nu mai vor să fie tați
 până când strada mea frumoasă
 mă cheamă acasă

câte lacrimi de crocodil îți trebuie
să umpli o sticlă de absinth
în absența altor sentimente lichide
omul e făcut din pământ
și de pe fața mea se scurge noroi
atenție pericol de derapare
de pe buze pe clavicule
pe care le-am folosit ca atele
când ai rupt din mine
sunt pâinea lui Dumnezeu pentru că
m-ai mâncat cu unt și gem și zile
zi-le că încă am părul lipicios și că
strada mea frumoasă mă spală pe cap
când tu mă spălai pe creier
sunt o sfântă, pentru că m-ai jertfit
jurând că te rogi în genunchi
la icoane cu mine
strada mea frumoasă
nu țipă decât în situații critice
ce-ai face dacă într-o zi
ți-aș lua capul în mâini
și ți-aș striga în ureche cu buzele ei
strada mea frumoasă ține cald iarna
ea e mama tuturor și la bază
suntem toți oameni ai străzii

animalele simt mai mult

animalele simt când ceva nu e ok
își pun capul acolo unde doare
emană oxitocină și alți
hormoni ai stării de bine
când nu au chef
își mănâncă copiii
dintr-o singură înghițitură
să nu simtă

animalele simt primele cutremurele
aud artificiile ca pe ceea ce sunt
bombe festive
romantizate
în culori pe care nu le percep
și ucraina e în continuă sărbătoare

animalele simt ceva mai mult ca oamenii
solicit involuția și întoarcerea la origini

homo sapiens sapiens

omul e singura specie
care exfoliază straturi de piele moartă
și rămâne expus de bună voie

omul e specia nedezvoltată
care nu-și folosește moleculele de guanină
în situații critice
să devină complet transparent

the butterfly effect
în care toți fluturii sunt de fapt molii
pentru care orice sursă de lumină e bună
nu doar aia ambientală
contact wing to wing
wing it
când vine vorba de măsurători la prăjituri
și măsuri de auto-apărare

poate în altă parte
nu mă tragi de șireturi
și nu rămân desculță
fix în punctul în care
derulezi pe repede-nainte

e prea explicit pentru ochii publicului

mă mulțumesc cu puțin
mă mulțumesc cu o stradă în minus
și-mi mulțumesc că te învinuiesc
mama lui de abuzator
tatăl lui de folie de plastic
transparent până la neființă

dacă alergi suficient
ajungi în același loc din care ai plecat

s-a dus & dus a fost

catalog geografic

când eram mici ne luam pulsul de la ceafă
exact în punctul în care ne-au palmuit mamele
de ni s-a dereglat bpm-ul
număram ritmat pentru un diagnostic precis
toate firele de păr pe o arie de 2 cm pătrați

soarele răsare în vest și mă duce tot la tine
știu toate punctele de extrem și inflexiune
de la encefal la miocard la epitelial
fiecare graniță și trec ușor vama
de când cu schengen-ul inter-uman

mă duc unde frunzele
își umplu nervurile cu sânge
și stâlpii de telegraf nu se văd
în orizontul apropiat
și o să primesc toți porumbeii la mine

simt un rău (de) mare
merg până în pânzele albe
până după ce gps-ul se oprește
și mușchiul nu mai crește în nord
doar se contractă involuntar

soarele apune și singur
singur încerc să mă ridic
din mocirla în care stau de când
am luat-o pe câmpii și am dat de depresiuni

M E L O

Nils Frahm
sau suprapunerea
tradiției muzicale
clasice și jazz
peste muzica
electronică de dans

Adrian MIHAI

În pofida multelor probleme pe care le traversează această lume, trăim o perioadă extraordinară din foarte multe puncte vedere. Dacă ne gândim la toate progresele realizate în ultimii ani, este puțin probabil să nu fim mișcați de realizările semenilor noștri, de schimbările care ne-au influențat și ne vor influența viețile de acum încolo. Progresul a existat, există și va exista întotdeauna, ceea ce ne diferențiază este felul cum ne raportăm la el. În artă lucrurile nu sunt deloc diferite, deoarece artiștii sunt întotdeauna atinși de schimbările petrecute în societate, de lucrurile care îi afectează în mod direct pe ei sau, indirect, pe oamenii de lângă ei. Sigur că progresul din mediile artistice este, la rândul său, motiv de dezbateri mai mult sau mai puțin aprinse. Sunetul muzical are patru caracteristici principale: durata, înălțime, intensitate și timbru. Omul de știință și muzicianul Daniel J. Levitin afirmă într-una dintre cărțile sale despre muzică și creier că evoluția muzicii din secolul al XX-lea a fost dominată mai ales de timbru. O parte însemnată din muzicile din ultimul sfert de secol au suferit o serie de diversificări interesante despre care putem să spunem că au reprezentat o continuare a ceea ce s-a petrecut în veacul precedent. Este normal ca aceste direcții să se întâlnească la un moment dat în creația unora dintre artiști. Unul dintre acești artiști care merge pe acest drum este cel despre care vom vorbi astăzi.

Compozitorul și pianistul german apelează în principal la trei direcții sonore care se completează foarte bine. Datorită formării sale în domeniul pianului, scrie și interpretează muzici plecând de la un schelet și musculatură de factură clasică, unde se pot recunoaște ecouri din muzica barocă, clasică sau romantică. Peste aceste coordonate, inserează improvizația muzicală cu ecouri jazzistice, ca o serie vase de sânge al căror scop este să asigure motricitatea și bunul mers al construcției. Până aici nimic nou, evident, mulți fiind muzicienii care au îmbinat cele două direcții muzicale care, în aparență doar, sunt diferite. Pentru a continua

analogia, putem spune că a treia coordonată muzicală, cea electronică, este pielea, elementul cel mai „vizibil” și care poate să atragă un altfel de public. Dimensiunea muzicală electronică din actul artistic pe care îl propune Nils Frahm nu este una revoluționară, nicidecum. Sonoritățile electronice pe care le auzim în piesele artistului stabilit în Berlin auzim multe influențe din muzicile anilor 70, 80 sau 90.

Iată, așadar, cum un artist de succes din prima jumătate a secolului al XXI-lea, își construiește universul sonor din țesătura tradiției muzicale clasice, existente de câteva sute de ani deja în Europa, din muzica de jazz, care, deși tributară într-o anumită măsură muzicii clasice, își are la rândul său propriul parcurs pe continentul nord-american prin tradiția populației afro-americane și din muzica sintetizatoarelor care au creat o nouă tendință prin coloritul lor timbral începând cu ultimele decenii din secolul XX. Sigur că orice fel de combinație este apreciată dacă raportul de ingrediente este pe placul celor care îl degustă. În cazul de față, melodicitatea este cea care primează în fața experimentului iar asta îl situează pe Frahm mai mult în rândul celor care pot atrage categorii mai mari de oameni.

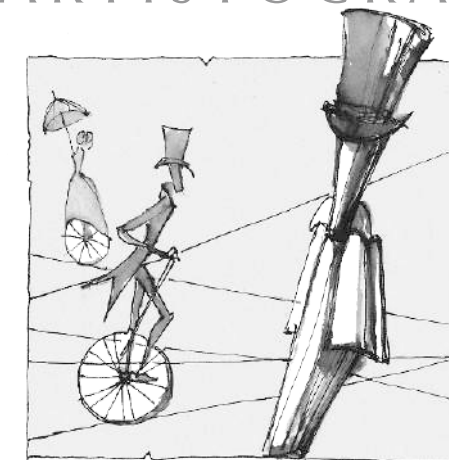
Din dorința de a-l încadra în anumite categorii, există oameni care afirmă că acest pachet sonor prezentat de Nils Frahm s-ar numi generic *neoclasic*. Trebuie să amintim faptul că în istoria muzicii neoclasicismul face referire la un curent muzical apărut în prima jumătate a secolului al XX-lea și în care compozitori precum Sergei Prokofiev, Paul Hindemith, Darius Milhaud, Igor Stravinski sau George Enescu au folosit în anumite lucrări un set de reguli specifice perioadei clasice din istoria muzicii, perioadă reprezentată în special de cei trei mari compozitori: Haydn, Mozart și Beethoven.

Melanjul său foarte bine suprapus și structurat este bazat pe o linie melodică instrumentală foarte ușor de identificat și recunoscut care rămână în zona consonanței, a intervalelor muzicale plăcute urechii. Aceste combinații de intervale muzicale sunt susținute de un travaliu armonic deloc complicat, uneori cu trimiteri mai mult sau mai puțin subtile la compozitori precum Bach sau Albinoni, alteleori la compozitorii din perioada romantică. Celor două coordonate suprapuse li se alătură improvizația care apare fie la pian, fie la sintetizatoare. Există situații în care linia melodică este țesută peste o formulă armonico-ritmică ostinată care este generată de sintetizatoare sau secvențatoare, unde acestea repetă aceeași secvență la infinit iar Nils Frahm brodează o melodie peste acestea. Aceste piese merg mai mult în direcția muzicii electronice de dans.

Ceea ce artistul german prezintă este un fel de fuziune sonoră, dar nu acel tip de fuziune pe care-l auzeam la Miles Davis, Weather Report, Frank Zappa sau Carlos Santana. Este un gen de fuziune în care uneori elementele clasice sunt mai prezente, alteleori primează cele din zona jazz-ului sau din zona muzicii electronice. Actul acesta artistic este unul de succes iar dovada constă în faptul că Nils Frahm susține turnee în toată lumea în situații foarte diverse cum ar fi filarmonici, festivaluri de jazz sau dedicate muzicii electronice de dans. Discografia sa cuprinde peste cincisprezece albume.

foto de Ciprian Măceșaru

Adrian G. ROMILA

Manole cel blând

Manole locuia la capătul satului, înspre pădure, dar nu s-ar fi putut spune că trăia izolat. Avea mașină, o Skoda veche, de prin anii 2000, cu care mai mergea la oraș pentru cumpărături pe la mall-uri și supermarketuri, pentru plata facturilor de lumină, de mobil și de cablu tv. Nu se știe de ce nu voia să plătească direct prin internet, ca toată lumea (deși avea internet, posta pe pagina sa de facebook poze din grădina cu flori, cu găse, cu fructe și legume, cu apusuri și răsărituri frumoase), sau direct prin cardul bancar, avea card la una dintre bănci, unde i s-ar fi putut reține sumele automat. Își mai lua de la oraș câte o butelie de gaz, câte-o sculă electrică sau agricolă, când avea nevoie, și părea să aibă des nevoie, curtea și magazia din spate erau pline de cele mai eficiente și mai noi chestii necesare la casa omului. Bani avea, nu-i vorbă, se vedea că avea, lumea vorbea chiar că avea mulți, din pensie (fusesse maestru-șef la o fabrică de confecții, în comunism), din mici afaceri și de la un frate plecat în Germania încă din 1993. Și până la urmă pe ce să cheltuiască el, dacă nu era o familie de întreținut și n-avea vreo boală gravă, pentru care să investească periodic în medicamente? Ai lui muriseră când era tânăr, nepoți nu existau, nu fusese nicodată însurat și nici nu fusese văzut până la vârsta lui cu vreo femeie. Era încă „flăcău” la șaiszeci și doi de ani, cum se zice, sau „domnișoară bătrână”, cum mai râdeau unii răutăcioși, trăia singur ca un monah în căsuța moștenită de la părinți, o casă de cărămidă, solidă, veche, dar renovată cochet în ultimii ani, văruiată complet în alb, cu alei pietruite împrejur, cu

ancadramente de lemn băițuit la ferestre și uși, cu cerdac de lemn sculptat, cu acoperiș de țiglă nouă și cu două camere despărțite de o tindă. De femeie și de copii nu se pusese niciodată problema, deci, știa de mult toată lumea, dar asta nu însemna deloc că umbla flămând, murdar sau morocănos, dimpotrivă. Se ținea bine încă la anii lui, era zvelt, înalt, cu privirea albastră și cuminte, albise pe jumătate (purta părul tuns scurt, ca militarii) și-și lăsase o barbă colilie, mătăsoasă, de Moș Crăciun în devenire. Se îmbrăca mereu curat, cu pantofi lustruiți, pantaloni călcați și cămașă la dungă și chiar când muncea pe undeva, avea pe el un

training potrivit sau o salopetă. Îi plăcea tare catifeaua, poate fiindcă secția unde lucrase înainte de 1990 era profilată pe confecții din catifea, purta des șepci, blugi reiați, sacouri și gece din acest material tandru, în varii nuanțe și texturi, mai ales pe roșu, pe maro și pe verde, niciodată pe negru. Zâmbea mai tot timpul tuturor, avea câte o vorbă bună pentru fiecare, asculta empatic ofurile altora, mai sfătuia, mai ajuta cu bani, mai uita de datornicii pe care-i împrumutase. Nu intra nimeni la el în curte sau în casă, fără să fie servit cu ceva, cu un păhărel de tărie aromată, cu o cafea, cu o dulceată, un ceai sau un fursec. Fiindcă creștea albine (grădina-i era plină de stupi și se zicea că vindea bine produse apicole pe comenzi din străinătate), fiindcă avea o grămadă de găini pitice, de rațe și de pichere, plus trei pisici și doi câini mari, fiindcă dădea mereu bomboane și ciocolată copiilor de pe drum după ce-i mângâia pe creștete și fiindcă se ocupa de săracii singuri în comitetul bisericesc al comunei, fusese poreclit „Manole cel blând”. Și așa-i rămăsese numele, aproape nimeni nu mai știa care era numele lui de familie, de fapt, el își însușise porecla atât de bine, încât își semnase cu ea și contul de pe facebook. Când nu trebăluia prin curte, avea mare plăcere să coasă din mărgelile colorate goblenuri cu sfinți sau cu peisaje montane și marine, le înrăma și fie le dăruia, fie le vindea ici-colo, pe la prieteni amatori.

Când pică trăsnet vestea că într-o duminică dimineața lipsise de la slujbă și fusese găsit căzut în casă, lângă pat, mort în urma unui infarct devastator, toată lumea din sat fu șocată. Cum să moară Manole al nostru, dom'le, cum să moară așa un om de bun și de blând, cum să-l ia Dumnezeu așa de repede și degeaba pe „Manole cel blând”? O, Doamne, unde vom mai avea noi un om ca ăsta? De ce mor numai cei buni devreme, și cei bețivi sau cei răi trăiesc o grămadă? Ce viață nedreaptă! Tu-i mama ei de soartă! Ascunse sunt judecățile lui Dumnezeu, ascunse tare, asta-i clar!

Cei din comitetul bisericesc în frunte cu părintele paroh l-au pregătit de înmormântare și i-au inventariat cu grijă lucrurile, ca să i le dea lui frate-său când va veni din Germania pentru tristul eveniment. Atunci au găsit într-un sertar, lăsat parcă anume la vedere, un plic, era un plic din acela de corespondență oficială, mare, sigilat, din hârtie groasă, cerată. Sperau să fie ceva bani strânși pentru zile negre, vreun număr de cont bancar sau vreun testament minimal, să știe lumea ce să facă după moartea lui cu atâta bănet și lucruri, cui să dea câte avea, dar pe plic nu scria nimic. Au supus la vot, au făcut poze cu telefoanele, să rămână ca dovadă în caz de ceva, au mai adus martori de încredere și până la urmă l-au desfăcut, filmând din mai multe unghiuri, să nu se lase cu suspiciuni, după aia. Au găsit înăuntru o singură hârtie de xerox, îndoită la mijloc, pe care Manole scrisese cu pixul roșu, cu majuscule îngoșate, doar atât:

VĂ FUT MUMA-N CURLA TOȚII!

Al lui era scrisul, au căzut cu toții de acord.

(dintr-un volum în șantier)

Filozofia emoției - despre iubire, libertate, fericire

Una dintre părțile cărții pe care o voi recenza pentru acest număr evocă „stringența libertății”, pe care o voi analiza și eu spre final, pentru că însuși titlul său este înfiorător de actual (și când vreodată nu a fost?), dar, până una alta, ar fi tot atât de stringent să avem acces la astfel de lucrări cum sunt cea semnată de Horia Vicențiu Pătrașcu, *Filozofia emoției – despre iubire, libertate, fericire* (Humanitas, 2024). Nu accesul material în sine, căci el, de bine de rău, există. Am în vedere acel acces al libertății mentale, de a gândi în profunzime, de a avea libertatea de a interoga lumea și pe noi în viața ei, acea capacitate reflectivă de a gândi cu privire la marile teme interioare și, îndrăznesc să spun, universale, chiar într-o lume dezvrăjită ca cea în care trăim actualmente. A gândi despre situația spiritului în lumea de azi, dacă ar fi să rezum într-o propoziție care-l evocă direct pe autorul cărții. Limitele se impun și în privința recenziei mele, căci mă văd nevoită de spațiu să scriu despre (doar) două tematici ale volumului.

Autorul examinează diversele ipostaze ale iubirii, libertății și fericirii, explorând nu doar aspectele psihologice și filosofice, ci și implicațiile sociale și culturale. Pătrașcu pune accent pe o critică a dihotomiilor tradiționale dintre corp și minte, afect și rațiune, pledând pentru o viziune unitară și integratoare a emoțiilor umane. Nici nu se poate lectura acest volum decât cu imperativul unui timp înregistrat într-un continuum al întrebărilor perpetue și al răspunsurilor incomplete, dar vitale. Volumul investighează profunda legătură dintre afectivitate și rațiune în viața umană, trecând prin mințile care au bătut filozofia, psihologia, antropologia, iar felul în care e scrisă ne îndepărtează cu repeziciune de modul facil, incoerent adesea, de a gândi problematicile emoționale. Evocarea emoției în context filozofic are o lungă istorie, dar e și evident de ce, e o parte intrinsecă a aparatului uman și a ceea ce aspiră el să fie. Ceea ce nu înseamnă că felul în care este înțeleasă emoția nu a comportat schimbări majore de paradigmă de-a lungul epocilor. Introducerea tratează tema

legăturii dintre gândire și afectivitate, reliefând contribuțiile semnificative ale psihologiei și neuroștiințelor moderne. Este discutat conceptul de „inteligentă emoțională” introdus de Daniel Goleman și rolul său în stabilirea unui nou mod de a înțelege emoțiile: „conceptul de «inteligentă emoțională» a făcut o carieră rapidă și remarcabilă. Introdus de Daniel Goleman, pe baza teoriei inteligențelor multiple, acest concept a fost adoptat pe scară largă, născând numeroase dezbateri privitoare la rolul emoțiilor și dispozițiilor în chiar activitatea intelectuală a individului.” (pag. 15) Conform autorului, descoperirile recente demonstrează că afectivitatea are un rol determinant în luarea deciziilor, în contrast cu viziunea filozofică tradițională care a privilegiat intelectul și rațiunea: „noile descoperiri ale psihologiei vin pe fondul unei pretinse excluderi a afectivității din viața psihică a individului uman de care ar putea fi acuzată filozofia – cu valorizarea exclusivă a intelectului și rațiunii.” (pag. 15).

Una dintre primele treceri în revistă e cea a iubirii creștine (agape) pe care autorul o poziționează în raport cu tradițiile religioase și filozofice, atrăgând atenția asupra diferenței dintre mesajul original al lui Iisus și deformările dogmatice ale acestuia de-a lungul istoriei. Biblia este percepută ca un „ecran alb”, pe care nenumăratele evuri și persoane își proiectează propriile imagini, dorințe și credințe : „biblia este o tabula rasa pe care fiecare epocă sau fiecare om își desenează dumnezeul său” (p. 31). Ce mi s-a părut mie extrem de interesant în plan ideatic este comparația revoluției cristice cu cea socratică: ambele mută centrul preocupării de la obiect la subiect, de la lumea exterioară la lumea interioară. Iisus înlocuiește imaginea unui rege mesianic cu cea a unui mântuitor interior, „Regele inimii”. Spre deosebire de modelul filosofilor antici sau al tradiției iudaice, iubirea creștină nu mai este doar o emoție, ci un gest radical de renunțare la sine, un salt ontologic dinspre „dreptate” spre „iertare”. Tensiunea dintre agape (iubirea creștină, dezinteresată) și eros (iubirea dorinței și pasiunii) e evidențiată de caracterul „kenotic” (golirea de sine) al agapei și critica raportării la iubire ca formă de posesie, net distinctă de abordarea freudiană, iubirea ca proiecție a dorințelor subiectului, adică un libido auto-orientat. Conceptul de agape, supus reinterpretării infinite, se relaționează cu un act de modelare personală și colectivă („meritul creștinismului nu constă în introducerea acestei noi perspective, ci în consacrarea și popularizarea ei”), dar se observă că, în lumea modernă, iubirea tinde să devină un imperativ moral sau un act artificial, lipsit de spontaneitatea originară, această transformare semnalând o criză a afectivității contemporane: „iubirea în era subiectului este iubire de Pygmalion, o iubire auto-erotică, a unui subiect care nu poate iubi decât ceea ce a instituit el însuși” (p. 41). E un capitol extrem de dens și nu voi dezvoltă tot, ca să vă determin să căutați volumul, dar voi sublinia unul dintre aspectele cele mai importante: se pun în lumină tensiunile dintre apropiere și respingere, între dorința de comuniune, a existenței celuilalt, și nevoia de singularitate a eului, alimentând ura față de cel

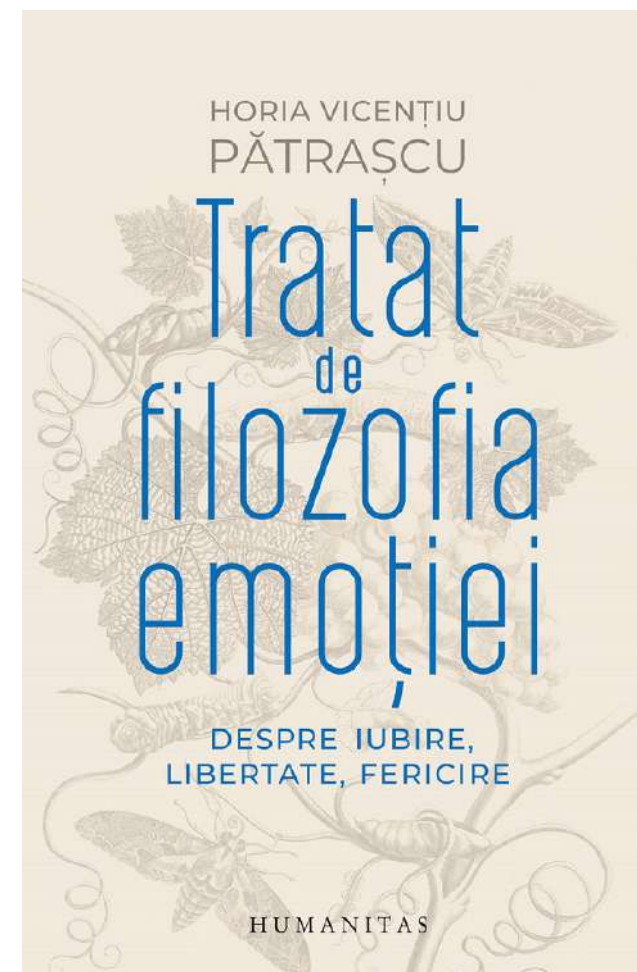
care ne seamănă: „astăzi suntem terifiați de gândul de a fi ca toți ceilalți, de a «descoperi din nou America» sau «apa caldă», de a spune banalități, imperativul categoric fiind descoperirea, inovația.” (p. 47). Este, deci, o critică a iubirii ca proiecție egoistă, marcată de obsesia unicității și de nevoia de validare a sinelui prin diferențiere radicală.

Motivul „dublului” (inspirat din literatură, de ex. Dostoievski și Saramago) este analizat ca metaforă a urii față de ceea ce ne seamănă. Pătrașcu arată că ratarea (ca imposibilitate de a fi original) naște resentiment, iar iubirea de aproapele apare ca un remediu moral impus împotriva acestei tensiuni. Această formă de iubire (agape) se distinge prin natura sa dăruitoare, lipsită de reciprocitate și necondiționată, un ideal care contrastează cu iubirea seculară, adesea tranzacțională și egocentrică, dar nu e deloc lipsită de pericole. Deși teoretic cuprinzătoare, poate conduce la o formă de autarhie afectivă, în care individul se retrage în sine, dând senzația unei detașări față de ceilalți. Această tensiune între dăruire și izolare este una dintre provocările iubirii agapice. În toate ipostazele, însă, seculare sau agapice riscul e mereu același: de a nu putea cuprinde alteritatea celuilalt.

Cum promiteam la începutul textului, pentru că și vremurile o impun, autorul nu lasă neabordată strigența libertății umane, parte care cuprinde mai multe teme, printre altele, adicția digitală ca formă modernă de captivitate, ambiguitatea morală a libertății, dar și opoziția dintre pesimismul controlului și optimismul erosului. Se încheie cu reflecții asupra tensiunii dintre adevăr și libertate, instinctul de demonstrație, relația cu animalele și tehnologia, culminând cu imaginea omului ca demiurg autocreator. Una dintre ele merită menționată însă aici, geopolitic e cel puțin interesantă, și nu doar existențial, căci despre restul vă voi lăsa plăcerea să citiți: tema agresivității umane ca rezultat al tensiunii dintre dorința de libertate și constrângerile impuse de mediu, educație și societate. Autorul oferă o viziune provocatoare asupra agresivității, cu o interpretare existențială și filosofică a unui fenomen adesea demonizat. Pătrașcu susține că agresivitatea nu trebuie privită doar ca o manifestare primitivă sau distructivă, ci ca o expresie a nevoii profunde de afirmare a individualității și de eliberare din constrângerile percepute. Se evocă figura lui Hitler ca exemplu extrem al acestei dinamici, arătând cum lipsa autodeterminării și confruntarea cu autoritatea pot produce reacții agresive. Altfel spus, sistemele sociale pot produce agresivitate latentă, dacă nu oferă individului spațiu pentru autodeterminare. Se sugerează că o educație rigidă și autoritară poate stimula agresivitatea, care ulterior degenerază și se poate manifesta violent sau distructiv: „câți Hitleri virtuali nu vor fi fiind printre noi?” se întreabă citându-l pe Fromm (1976!), iar apoi conchide: „și într-adevăr sunt mulți”. Totodată, agresivitatea este analizată și ca potențial creativ, fiind legată de dorința de a sparge limitele impuse și de a accede la o libertate autentică, pentru că face o foarte frumoasă trecere spre impulsul

transcendenței, a dorinței umane de a transcende limitele propriei condiții, văzută ca un motor al progresului dar și al agresivității. Și ce este până la urmă „pulsivitatea de transcendență”? Forța care împinge omul să-și depășească condiția biologică, socială și chiar spirituală, dar care, în același timp, poate alimenta impulsuri distructive. Legătura dintre dorința de a transcende și nevoia de afirmare a libertății, observând că acestea sunt surse simultane de creație și distrugere, este evidentă. Depășim cadrul psihologic și atingem nivelul ontologic al dorinței umane: „pulsivitatea de transcendență” este ceea ce face ca ființa umană să fie diferită de restul existențelor biologice – nevoia de a merge „dincolo” de sine, fie prin creație, fie prin cucerire, fie prin cunoaștere. Pulsivitatea de transcendență, prin ambivalența sa, este responsabilă atât pentru realizările excepționale ale umanității, cât și pentru dezastrele provocate de dorința nelimitată de putere, iar istoria umanității oferă numeroase exemple în acest sens.

În încheiere mai doresc să adaug ceva. Am apreciat în mod deosebit că Horia Vicențiu Pătrașcu deschide discuția către o spiritualitate noninstituțională și către ideea unei „inteligențe spirituale”, concept inovator care se simte prezent pe parcursul întregii cărți. De asemenea, volumul e o meditație asupra condiției umane, în care emoțiile, libertatea și timpul se împletesc într-un dans dialectic, o frescă a modernității, explorând deopotrivă tensiunile dintre individ și comunitate, tradiție și inovație, natură și tehnologie. Prin analiza iubirii, agresivității, adicției digitale, melancoliei colective (hüzün), Pătrașcu trasează contururile unei epoci marcate de ambivalențe profunde. Cartea devine astfel o hartă a emoțiilor și libertăților contemporane, dar și o reflecție asupra rădăcinilor culturale și spirituale.

Traducere de
Ioana Miron

ATELIER de TRADUCERE

Daniel **K**LAUS

Daniel Klaus (n. 1972, Wiesbaden) a studiat teologia protestantă la Mainz și Berlin. În 1996, după terminarea studiilor, s-a înscris la Universitatea Humboldt din Berlin pentru studii postuniversitare. Aceasta a fost urmată de o perioadă în străinătate, la Paris (1999-2000). În acest timp, s-a dedicat tot mai mult literaturii. Și-a încheiat studiile în 2001 și de atunci lucrează ca autor independent. A locuit la Paris și Istanbul, în prezent trăiește la Berlin. Scrierile sale au primit numeroase premii, printre care Walter-Serner-Preis, Literaturförderpreis Ruhrgebiet și Alfred-Döblin-Stipendium al Academiei de Arte din Berlin.

Semne de carte

„Știți cine taie semnele de carte din cărțile din biblioteci?” întreabă Kathrin.

Stăm în fața cafenelei Melitta Sundström și strâmbăm din ochi la soare.

„Cum ai ajuns să crezi asta?”, întreabă Nadine.

„Aici.” Kathrin scoate o carte din geantă și ne-o întinde. „Tocmai am împrumutat-o de la AGB”. Ea arată cu degetul spre locul unde era cândva un semn de carte. O tăietură netedă. „Și acesta nu este un caz izolat. Există o metodă pentru asta.”

Pune cartea, căreia îi lipsește ceva, pe masă.
„Poate vorbim de bibliotecari hiperprotectivi”, spune Nadine.
„Decupare preventivă. Le e teamă că cititorii își vor sugruma degetele.”

„Pentru că toate cărțile sunt atât de captivante și ei își înfășoară distrat semnul de carte în jurul degetelor ca și cum ar fi o șuviță de păr?”, spune Kathrin.

„Exact. Cititul s-ar putea să nu fie atât de sigur pe cât crezi.”

Kathrin dă din cap.

„Nu am auzit niciodată de amputarea vreunui deget cauzată de lectură.”

„Poate că bibliotecarii se tem doar de copiii care leagă cărțile între ele și fac acolo o harababură”, sugerez eu.

„Nu”, spune Kathrin încet „Nu. Este complet diferit”. Ea se apleacă peste masă și se uită la noi conspirativ.

„Cei ce taie semne de carte fac parte dintr-o bandă internațională care operează profesional și nu lasă nicio urmă.”

„Hoți de semen de carte?” spune Nadin.

Kathrin dă din cap. „Se închid în bibliotecă neobservați și așteaptă până când sunt singuri. Apoi scot din rucsac torțe și foarfece mari. La lumina torțelor, trec prin rafturi și îndepărtează panglica din fiecare carte.”

Nadine se încruntă. „De ce ar face ei asta?”

„Pentru că semnele de carte sunt o marfă foarte comercializată, o materie primă valoroasă și rară.”

„O materie primă pentru ce?” Fruntea lui Nadine se încruntă și mai mult.

„Semnele de carte sunt folosite pentru a țese covoare aproape neprețuite pentru iubitorii bogați de literatură. Piese unice”.

„Ești nebună”, spune Nadine.

„Deloc”, spune Kathrin, lăsându-se din nou pe spate în scaun. „Poți citi totul despre asta. Trebuie doar să știi unde”.

Covoare de literatură. Bande care operează la nivel internațional. Amestec ceaiul. În ce fel de conversație m-am băgat? Mă uit la cartea de pe masă. Haruki Murakami. Mă întreb, oare ce ar avea el de spus legat de această temă?

Sticle goale de apă

Cred că acestei femei îi era foarte foarte sete. Sticla pe care o ținea în mână era acum goală.

Un litru și jumătate de apă minerală își găsise în câteva clipe un loc nou în stomacul ei.

Mi-am încetinit căruciorul de cumpărături, am tras pe dreapta și m-am uitat la ea, fascinat.

Avea poate patruzeci de ani. Era bine îmbrăcată. Purta un colier de perle și cercei. Eram sigur că urma să râgâie îngrozitor.

Am așteptat.

Nimic.

Și acum? m-am gândit. Va pune sticla înapoi pe raft? A părut să se gândească la asta pentru o clipă, dar apoi a pus sticla în căruciorul de cumpărături. Alături de geanta ei, un pachet de paste spirelli, o plasă de ceapă, o mână de roșii, o pâine prăjită și două cutii de lapte. Nimic mai interesant nu părea să se întâmple, așa că am aruncat o privire la lista de cumpărături pe care o scrisesem acasă și m-am îndreptat spre raionul de produse congelate.

La casierie, am văzut-o din nou pe femeie. Stătea chiar în fața mea la coadă. În căruciorul ei se aflau un pachet de șuncă tăiată cuburi și o vânătă, precum și alte trei sticle goale. 6 litri de apă, am calculat eu. M-am uitat la stomacul ei, dar nu părea să aibă toată apa în el. Dar ce altceva ar fi făcut cu cei șase litri? Poate că era o băutoare profesionistă de apă, care urma să participe la o competiție și se antrena. Apoi a venit rândul ei. Și-a pus cumpărăturile pe banda de cumpărături, inclusiv sticlele, iar casierul a început să scaneze cumpărăturile. Casierița a arătat spre sticle și a întrebat: „Goale de-a binelea?”

Femeia a dat din cap.

Și am rămas uimit. Și nu mai înțelegeam nimic.

Geluri de duș

Nu e se pune problema că le fur. Le găsesc. Și apoi își găsesc o nouă casă în baia mea.

Am început să fac asta în campinguri în timpul unei vacanțe cu trenul prin Europa. Aveam șaptesprezece ani atunci. Și după vacanță, am continuat acasă: la sport, la saună, la piscină, în sala de sport. Este uimitor cât de mulți bărbați își uită pur și simplu gelul de duș în vestiar. Și întotdeauna există geluri de duș care combină iresme la care nu m-aș fi gândit niciodată.

Turtă dulce și portocale, de exemplu.

De fiecare dată am parte de o mică aventură când dau de un nou miros. Cel mai exotic gel de duș l-am pescuit acum două luni, când mă antrenam pe Ostseestraße. Originar din Japonia, e plin de semne pe care nu le înțeleg. Miroase foarte bine, dar nu pot spune cum miroase pentru că nu cunosc niciun miros la fel. Miroase foarte lent. Și se simte la fel pe piele: Ca un film japonez, alcătuit doar din câteva cadre prelungi.

De câțiva ani păstrez ambalajele goale de gel de duș. Pur și simplu nu mai am curajul să le arunc, pentru că îmi petrec timpul cu fiecare dintre ele. Sunt amintiri importante pentru mine. Colecția mea este acum atât de mare încât mi-am cumpărat propriul raft pentru ele. Acesta are pe fundal o lumină elegantă, iar eu stau adesea în fața raftului și mă uit la gelurile mele de duș, așa cum altora le place

să-și răsfoiască albume vechi de fotografii.

Îmi dau seama că nu sunt mulți oameni care se pot identifica cu această pasiune. Dar este într-adevăr o pasiune inofensivă. Sunt doar un bărbat frumos mirositor în vârstă de 30 de ani, care nu a mai cumpărat un gel de duș de aproape două decenii.

Femeia-Scafandru din Tren

Are o căciulă de lână pe cap, o eșarfă în jurul gâtului și își roade unghiile. Eu stau chiar vizavi de ea. În timp ce ușile se închid la Ostkreuz și trenul începe să se îndrepte spre Treptow, ea bagă brusc mâna în geantă, scoate o pereche de ochelari de scafandru și un tub de respirat; cât ai clipi și le pune, cu mișcări dibace. Câțiva oameni se uită la ea, dar nimeni nu spune nimic. Nici eu nu spun nimic. Sunt mult prea uimit de așa ceva. Oare are de gând să scoată un harpon din geantă și să deturneze trenul?

Mă uit la ea. Lentilele ochelarilor ei de scafandru sunt încețoșate și respiră destul de tare prin tub. Mâinile i se agață de geantă. Nu se simte prea confortabil. Nu, nu e o răufăcătoare, decid eu.

Acum traversăm râul Spree. Treptowers se înalță spre cer în fața noastră, iar lângă ele cele trei imagini reflectate ale lui Iisus stau pe apă, îmbrățișându-se. Nu văd nimic nelalocul lui. Când ajungem în stația de S-Bahn Treptower Park, ea își scoate ochelarii de scafandru și tubul de respirat. Este albă ca un cearșaf. „Nu te uita așa la mine”, spune ea. „Nu ar fi fost primul tren care ar fi căzut în apă.”

„Ți-a fost teamă să nu te îneci?”, întreb neîncrezător. „Bineînțeles”, spune ea, „nu ascuți știrile?” Și așa s-a sfârșit conversația noastră.

Trebuie să cobor din tren două stații mai încolo. În drum spre scări, văd cum dispăre S-Bahn-ul. Apoi îmi amintesc că urmează să traverseze Britzer Zweigkanal. Mă opresc și mă scarpin în cap. Și apoi? Câte poduri sunt pe această linie?

Un băiețel striga într-o fântână

„Când doi oameni – și cu popa trei – îți spun că ești beat, du-te de te culcă”. Așa sună înțelepciunea populară și cine-s eu să mă pun cu înțelepciunea asta populară?! M-am examinat, am suflat în fiolă și nu, beat nu eram. Totuși, primul om a fost Radio România Cultural: premiul pentru cel mai bun roman al anului merge către *Silex* (Ed. Polirom, 2024), de George Cornilă. Al doilea om a fost revista „Observator Cultural”: premiul pentru cel mai bun roman al anului 2024 merge către *Silex*, de George Cornilă. Popa a fost o celebritate din mica noastră lume: l-a sunat de la Paris pe autor ca să-i spună c-a citit *Silex* și că i-a plăcut foarte mult. De la Paris!

Acuma, treaba e-ncurcată. Cu George Cornilă sunt prieten bun, suntem ca frații – și asta n-ar fi nimic, că tot înțelepciunea populară spune și că „Străinul îți scoate-un ochi, dar fratele îți scoate doi” – iar în ce-l privește pe el, personal, mi-a făcut numai bine. Ori de câte ori a putut, fără discuție. Ori de câte ori am avut nevoie de ajutorul lui, mi l-a dat fără vreo ezitare și pe loc. Aici e problema. Nu că nu mi-a plăcut mie romanul cesta multilăudat (treaba mea ce-mi place și ce nu!), dar mă mistuie boala neagră: cum să-l sune, domnule, de la Paris?! Pe mine de ce nu mă sună nimeni? Hai, nu de la Paris... dar măcar din Berceni dacă m-ar suna careva, și tot ar fi o chestie! Păi dreptate-i asta? Cornilă – Paris, Buzea – oha?

Dacă m-aș lua după propriile mele teorii, *Silex* ar trebui să-mi placă. Teoriile mele spun că un roman românesc contemporan are nevoie și de personaje din spațiul lingvistic românesc (adică România, Republica Moldova, diaspora), cât și de personaje din alte spații lingvistice (francofon, hispanofon, anglofon, niponofon – nu știu, o exista cuvântul ăsta? Ar trebui să existe, la câte romane plasate în Japonia au apărut în ultimii ani). Cornilă își trimite personajul în spațiul lingvistic... aici chiar nu știu cum să zic: în spațiul lingvistic bantu. Undeva în Camerun, în partea ecuatorială a Africii. Scurt! Nu numai că propria mea teorie este bifată la faza asta, dar e cu mult depășită: Grete este olandeză, Calixthe-Veye este bantu, viitorul ei soț (Achille) la fel, personajul este român, limba lor de comunicare este engleza, iar acțiunea are loc în sătucul Mbokongue.

Ar trebui să fiu fericit: Cornilă mi-a respectat la virgulă indicațiile de regie. Dar eu mai spun că un roman bun are nevoie de încă niște ingrediente: violență, moarte, boală, sex, politică, bani, religie, ba nici plonjoanele în trecut nu-i strică. Ia să vedem ce găsim în *Silex*: personajul face sex cu Grete și cu Calixthe-Veye, este amenințat cu bătaia de Achille, tabăra de refugiați din Bakassi mișună de moarte, de suferință, de boală și de foame, iar oamenii din Mbokongue sunt băgați până peste cap în politică: la intervale regulate, tot satul se îmbată mucii și pleacă să se ia la bătaie cu cei din satul vecin, cu oamenii din Gobo'o. Politică! Bine, politică în stil african, pentru că învinșii sunt omorâți sau izgoniți în junglă și femeile lor sunt violate, răpite sau ambele. Sunt puține părți în roman care să se ocupe de bani sau de religie, dar plonjoanele acoperă zeci de pagini, doar că nu într-un singur trecut ci într-o mulțime de trecături, care de care mai cu moț, ba chiar și din prezent: războiul din Ucraina invadează și el carnea *Silex*-ului, prin pseudo-reportajele lui Abel. Și-atunci? De ce nu mi-a plăcut mie cartea? Păi, iată de ce (citez):

„– Am vorbit cu Adriana la telefon astăzi. Nici nu mai știu de când nu ne mai auziserăm. Am depănat amintiri din copilărie, am discutat despre cărți, mi-a prins tare bine.

– Cu cine?

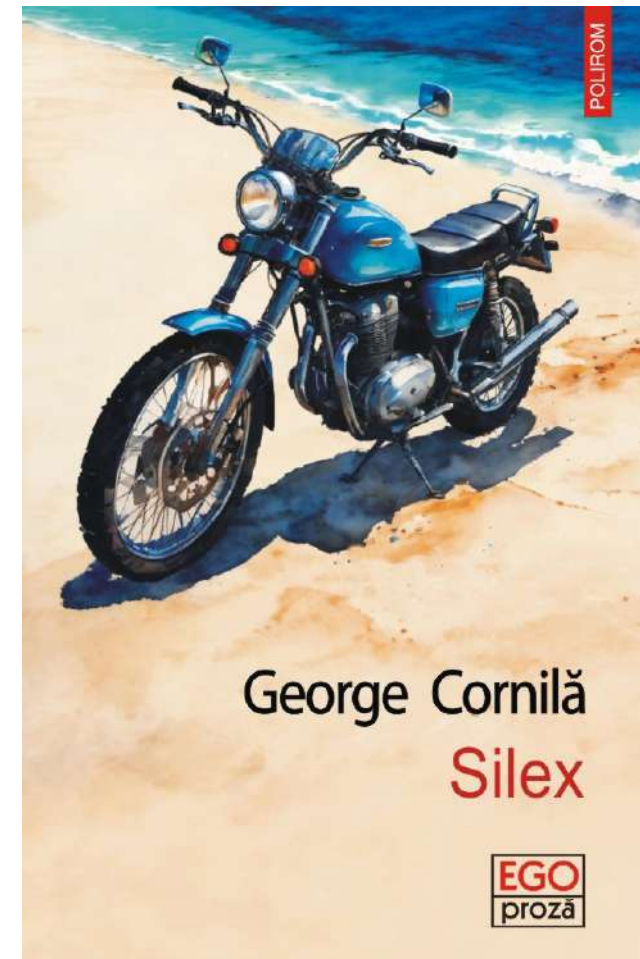
– Cu Adriana, soră-mea.

– Nu din nou.

– Ce e?

– Tu nu ai o soră. Ești singur la părinți.”

Am încheiat citatul. În acest scurt dialog dintre Isabel (soția) și personajul principal e concentrat tot mi-a stat mie-n gât la lectură. Prima chestie e așa, mai mult de fiță: Isabel gândește în engleză deși n-are niciun motiv s-o facă. O româncă spunea „Iar” sau „Iarăși”, nu spunea „Nu din nou”; asta e traducere, ca popa. Dar altceva contează: că nimic din ce-am scris eu mai sus nu este adevărat. Și de ce nu este adevărat, mă rog? Păi uite-așa, că nu vrea Cornilă să fie adevărat! Personajul – nu are nume, e scriitor, e dilimache, e vai de viața lui – a căzut în cap cu motocicletă, undeva prin Grecia, și s-a pălit la cerebel. Așa că tot ce află bietul cititor din lectura romanului este ciulamaua în care s-a

transformat memoria personajului, a scriitorului: corpul lui *Silex* nu e dat de povestea naratorului, ci de un amestec de amintiri trăite și de romane scrise. Aici e clenciul, pentru asta a primit Cornilă două premii și un telefon. Ce citim în *Silex* nu poate fi crezut. Scriitorul confundă planurile. Ce a fost (faptele) cu ce a scris el în cărți de-a lungul întregii lui cariere literare (ficțiunile). Nu mai are control pe propria lui minte, care e o magmă.

Știți cine sunt eu, în cartea lui Cornilă? Eu sunt Eva. Și Eva nu poate permite una ca asta. Eva e tot ce nu e *Silex*. Eva este realitatea, Eva este controlul, Eva este fiica scriitorului și Eva nu admite să-și piardă tatăl, așa că se bate ea pentru el, în locul lui, nu renunță pentru el, îl trage iar și iar înapoi, în lumea din care el vrea să plece, întocmai cum i-a plecat mintea. Poate sunt eu sucit, dar Eva lui Cornilă mi-a adus aminte de Sabina lui Yamamoto, din *Nu mai e nimeni acasă* (Nemira, 2023), datorită straniei determinări a fiicei. Și acolo, și aici, scriitorul (fără nume la Cornilă, Toni la Yamamoto) este lipsit de voință, pe când fiica este opusul; nici Eva și nici Sabina nu sunt dispuse să renunțe la tată, dar în timp ce Eva reușește, Sabina ratează: alcoolul este un inamic mai puternic decât accidentul de motocicletă.

Le-am spus și le spun tinerilor: „Nu vă băgați pe subiectul ăsta până nu căpătați experiență. Multă! Eu încă nu m-am băgat. Nu sunt destul de copt” – și ce, credeți că m-a ascultat cineva? Aș! Am vorbit ca Ceaușescu („Dragi tovarăși și pretini”). Tinerii știu totdeauna mai bine. Evident, „subiectul ăsta” este nebunia, lunecarea conștiinței în întuneric, dizolvarea personalității. Ca toți cei care lucrează cu creierul, și Cornilă este fascinat de „subiectul ăsta”; și lui îi e mai frică de nebunie decât de moarte. Așa că se apropie de subiect cu prudență: personajul lui nu e nebun, dimpotrivă, suferă de propria luciditate, care este intermitentă. Ca scriitor, știe perfect cum au sfârșit-o mulți, de la Kant la Althusser, de la Hemingway la Cioran, de la Nietzsche la Maupassant și lista este lungă, așa că își privește propria condiție cu teamă, dar – dacă am înțeles eu bine – fără disperare: o are pe Eva.

Remarc o constantă la scrisul lui Cornilă: personajele lui slabe sunt deseori însoțite de personaje puternice. E greu să nu mă gândesc la Hașdeu din *Duhuri* (Ed. Polirom, 2023), permanent vegheat și călăuzit de Iulia (soția) și de Lilica (fiica), personaje care m-au impresionat profund, mult mai mult decât titularul. Aici în *Silex*, scriitorul este încadrat, ca să zic așa, de Isabel (soția) și de Eva (fiica), personaje care, din nou, m-au impresionat cu mult mai mult decât scriitorul narator. Dar asta e de bine. În prea multe romane, cititorul nu primește nimic de la scriitor, în afară de meșteșugul lui literar, adică în carte nu sunt „bucăți” din autor, ceea ce mie nu-mi convine. Aici sunt din belșug. Pentru asta, îl iert pe Cornilă că m-a păcălit.

lună nouă în Pești

să te dai cu barca pe apa care nu cruță niciun pește e ca și cum ai sângea sub frunze cu trupul
evei și nu te-ar vedea nimeni

ritmul e de trei pătrimi, bătaia inimii
vino o secundă înapoi, să ne rulăm o sfântă scriptură

poezie mai veche, cred că despre cineva, probabil de fapt despre mine

în lume există doar cauzalitate
în lume există doar poate
m-aș duce acolo unde te arunci în gol dacă aș ști că n-o să plângă nimeni după mine
m-aș arunca chiar să zic că ți-aș repeta eu viața pentru tine dacă vrei
meet me acolo unde grijile te-așteaptă
meet me acolo unde necesitățile se-ntrepătrund cu noroiul de după ploaie

asumă-ți rolul
asumă-ți zborul
și asumă-ți tot ce se naște din cei care te cunosc și te-ar putea cunoaște

toate atașamentele mele m-au adus aici. acum încotro?

valurile te izbesc de tot ce ai mai drag
dar cât de bine e de fapt să stai să simți!
spitalul amorului trist, mușcat într-un colț, zici că-i gummy bear

am uitat fața și mirosul
hainele și vocea
în inima mea, perfuzii
pe piept, cărți
în mână, poze cu noi doi și mă-ntreb dacă ne-a fost de fapt vreodată bine

mi se spune că nu e totul despre mine și devin un om rău
mă-nvârt pe-aceleași străzi de-o viață și tot fac cumva să-mi fie dor
deși n-am plecat de-aici, am plecat de multe ori
dorul e singura mea soluție – 24 de ore pe zi minus alea cât dorm, 7 din 7

odată am stat trei zile la rândul și în a 7-a zi am leșinat împreună
începuserăm să cădem pe
scări ca borcanele pe tiktok la un moment dat ne-am spart și ne-a uitat creatorul
de conținut
acolo cu creierii împrăștiați ne stătea atât de bine!

în lume se suferă și fără noi, și după
suferă și ei
nuferii

planeta suferă

nu mi-a zis nimeni că în dragoste voi fi singură

dau ore fixe dar întârzii
prietenii îmi zic că e timpul să cresc, dar încotro?
ascund juma' de viață o viață pe care o poți descoperi în doar cinci minute
trebuie doar să te uiți la mine (te rog, uită-te)

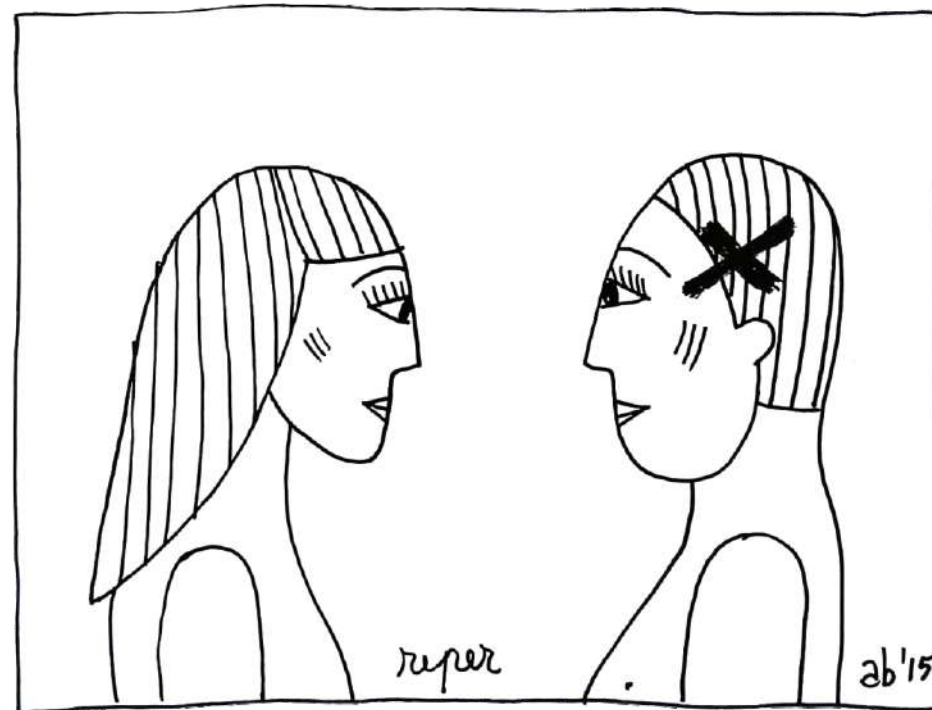
când show-ul s-a sfârșit, fiecare la casa lui. așa-i și iubirea
cea mai bună promisiune pe care și-o pot face doi oameni e că viața e nici bună,
nici rea

m-am trezit în sfârșit cu primul gând fără tine: ce sunt marile orchestre ale
lumii pe lângă o

crăpătură într-o stâncă?

aveam durerea asta în mine care a stat în loc pentru o secundă pământul
nu s-a mai mișcat deloc cred și eu că e timpul să trec de partea cealaltă
doar că manualul meu de biologie intimă îmi spune că așa mi-e dat să fie
mereu deci ce rost să mai pun bandaj dacă la noapte fac iar skinny dipping?

te fac să înnebunești
valurile
ajunse pe cele mai înalte culmi
te izbesc de tot ce ai mai drag
și-ți spargi capul.
dar cât de bine e de fapt să stai să simți!

grafica: Ana Bănică

...und die Sonne strahlt

Era în autobuz și avea un gând. Stătea relaxată, cu spatele la geam și ceafa la soare.

(Februarie spre final, când noile începuturi se simt aproape, mult mai aproape decât pe 1 ianuarie.) Coatele sprijinite de bară, palmele moi, degetele răsfirate. Bazinul înainte, picioarele întinse de zici că era pe snowboard, căștile în urechi și mintea nici aici, nici acolo, nici la cântec, nici la el, nici la nimeni. Se gândea

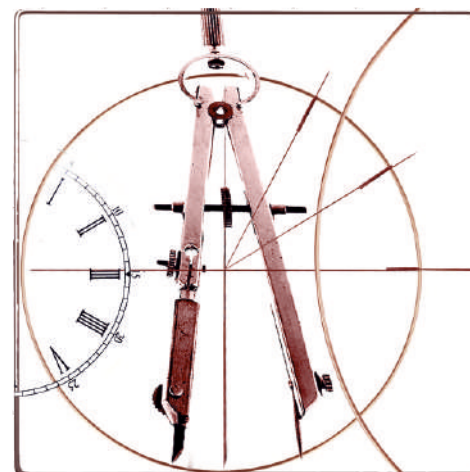
că ce dacă mi se vede sutienul? Pe bună dreptate. Ce dacă i se vedea? Nu-i așa că arăta ca Anna Karina cu paltonul și gleznele-i subțiri? Iar durerea asta în fund față de privirile care tot încercau să treacă dincolo de decolteu, care o cuprinsese de nu știa nici ea unde, era tot ce-ar fi vrut să simtă în viață (până atunci și, mai ales, de-atunci încolo). Pe lângă această certitudine, ceva ce-i făcea la fel de multă plăcere în acel moment era senzația familiară că e acolo unde trebuie să fie și că acolo e unde trebuie să fie. Lucru rar: simțea că e acasă în corpul său. Gândul ăsta îi încolțea mai ales primăvara sau la mahmureli, când toate-n jur îți șoptesc take it easy, ca unui ghiocel de-abia ieșit de sub plapumă. Zilele de martie și aprilie, însoțite și cu vânt, făceau ca Bucureștiul să-i pară le fel de liber und dulce ca cele câteva capitalele europene pe care le vizita din când în când. Se întoarce cu fața la geam, să privească. Ar fi vrut să fie în Paris. Ar fi vrut să stea pe treptele bibliotecii mari despre care-i povestise Simone de Beauvoir și să simtă grandioșenia vestului suflându-i în față cu încredere optimistă, nu ca boarea asta de-ți mătură sufletul și asfaltul.

Chiar dacă avea de ce/de cine să se sprijine (de bare, de stâlpi, de o rutină fix, de-un om, de-un grup compact și sobru ori unul eterogen și hazliu), oricum ar da-o, ieșea în minus. Autobuzul în care se afla era singura scăpare din calea gândurilor, dar și ăla trebuia să mai oprească la stopuri și în stații, iar ce îi trebuia ei în acel moment erau mișcărilor automate, rectilinii și uniforme, la viteze cât mai greu de îndurat pentru mintea pe care voia să și-o golească. Houses in motion, houses in motion. Und die Sonne strahlt. (Dacă ar avea o zi în care tot ce-ar face ar fi să asculte pe repeat astea două piese, ar face-o. De la prima la ultima cafea a zilei, cu mâinile tremurând nonstop, stând cuminte pe marginea patului, cu tălpile goale pe podea, dând imperceptibil din cap, dând din cap, dând din cap, dând din cap, dând din cap, dând din cap, dând din cap.)

Anna nu are nevoie de mărunțiș în portofel ca să știe cum e să pierzi lucrurile mici când cauți să le arăți lumii doar pe alea mai mari. Lucruri mici, aparent fără valoare, dar a căror lipsă se face simțită crunt, greu și ascuțit. Iodură, clorură, bromură. Caută nod în papură. Tresare la cel mai mic foșnet. Stă ca pe ghimpi. Toate experiențele prin care trece sunt...

Se trezise cu un gol în stomac, un hău între ea și tot ce mișună în afara ei. Era ultima zi de admitere. Ziua cu ultimul examen. S-a dat jos din pat cu o frică imensă, să nu cumva să facă vreun pas greșit înspre dulap. (Asta ar fi însemnat eșec!) S-a așezat în genunchi în fața oglinzii și a stat să se privească atent, geană cu geană, por cu por, timp de cinci minute, înainte să se dezbrace de pijama și să constate că se dezbrăcase deja în somn, de frică să nu confunde – în posibila grabă a dimineații – pijamaua kaki cu pantalonii de jogging gri murdar pe care voia să-i poarte la examen.

S T E M

**Scurte
considerații
despre timp (XXVII)**

Wladimir-George **B**OSKOFF

În episoadele anterioare am urmărit nașterea și maturizarea unei idei care avea să schimbe pentru totdeauna felul în care înțelegem Universul: ideea că spațiul nu este un decor inert, ci o structură matematică profundă, definită prin relații, curbura și simetrie. Am vorbit despre visul lui Gauss, despre curajul lui Bolyai și Lobachevsky, despre viziunea lui Riemann, care a deschis porțile către un spațiu cu geometrie variabilă, și despre rigoarea formală a lui Hilbert, care a pus aceste idei într-un cadru coerent.

Acum însă ne apropiem de o răsturnare de perspectivă: și dacă spațiul nu este fundamental? Dacă geometria, entropia, chiar și timpul, apar abia după ce materia și informația încep să se organizeze? În acest episod vom urmări ideile unor gânditori moderni care au avut curajul să inverseze întrebările — și să sugereze că poate nu Universul creează legea, ci legea creează Universul.

Există cercetători care, printr-un singur rezultat genial, ies din anonim și intră în galeria celor care schimbă știința. Nu sunt mulți. Unii rămân cunoscuți doar în interiorul domeniului lor; alții reușesc, prin profunzimea ideii propuse, să lase o amprentă care traversează epocile și disciplinele. Un astfel de caz este Jacob Bekenstein.

Oricine lucrează în relativitate îți va spune că aceasta și mecanica cuantică nu sunt compatibile. Și totuși, lucrurile nu sunt atât de simple. Dacă în loc să le

opunem — una geometrică, cealaltă probabilistă și discretă — căutăm punctul în care pot dialoga, descoperim câmpul gravitațional. El pare, la prima vedere, să se sustragă descrierii cuantice: avem unde gravitaționale, dar nu și particula lor asociată, gravitonul, care ar închide cercul dualității undă-particulă.

Bekenstein a înțeles însă că, acolo unde gravitația devine absolută — în găurile negre —, apare o oportunitate. A avut curajul să sugereze că o gaură neagră posedă entropie și că această entropie este proporțională cu aria găurii negre. Este o afirmație profundă, pe care o predau studenților mei nu ca pe o simplă curiozitate teoretică, ci ca pe una dintre cele mai importante legături între fizica geometrică și lumea cuantică.

Constanta de proporționalitate depinde direct de constanta lui Planck — iar aceasta este cheia: entropia geometrică a unei găuri negre are, în esență, o natură cuantică. Ulterior, formula completă arată că depinde și de viteza luminii, constanta gravitațională și constanta lui Boltzmann. Dar nucleul acestei teoreme este această legătură neașteptată și profundă: o suprafață, o arie, exprimată în biți de informație, cuantificată.

Inițial, propunerea lui Bekenstein a fost întâmpinată cu scepticism. Stephen Hawking însuși a respins ideea, considerând că o gaură neagră, prin natura ei, nu poate avea entropie. Însă doar doi ani mai târziu, exact Hawking avea să demonstreze că găurile negre nu sunt complet negre: emit radiație, pierd masă, se evaporă. Această descoperire — radiația Hawking — a transformat ideea lui Bekenstein într-o certitudine fizică: dacă există o temperatură, trebuie să existe și entropie. Iar entropia nu mai era doar un simbol al necunoașterii, ci o măsură reală a informației ascunse dincolo de orizont.

Așa a luat naștere ceea ce numim astăzi teorema Bekenstein–Hawking — nu doar o expresie a interacțiunii dintre câmpuri, ci una dintre cele mai profunde sinteze ale fizicii moderne. Gravitația, termodinamica, mecanica cuantică și geometria se întâlnesc într-o singură propoziție. Un spectacol gândit într-un moment de genialitate de Bekenstein și recunoscut, în cele din urmă, de întreg universul fizicii.

Ideea demonstrației? Un foton cade într-o gaură neagră. Cum se schimbă masa găurii negre? Dar aria, dar energia? Demonstrația este așa de clară că poate fi predată și elevilor.

Cititorii își amintesc, desigur, că ecuațiile câmpului gravitațional pot fi obținute pe două căi diferite. Am discutat deja despre drumul urmat de Einstein, ghidat de intuiție fizică și de echivalența dintre gravitație și accelerație, și despre soluția elegantă a lui Hilbert, care le derivă dintr-un principiu variațional pur geometric. Două căi — una fizică, cealaltă matematică — care duc la aceeași formulare a legii gravitației.

Și, totuși, există și un al treilea drum.

Dacă o gaură neagră are temperatură, atunci are entropie. Iar dacă există

entropie, există și o săgeată a timpului. Entropia nu este doar o măsură a dezordinii sau a informației ascunse — este, într-un sens profund, măsura ireversibilității. Este cea care dă direcție unei dimensiuni care, altminteri, în ecuațiile fundamentale ale fizicii, este simetrică.

Acest lucru este uluitor: acolo unde părea că nu mai este nimic — o gaură neagră, un orizont, o regiune fără ieșire — găsim nu doar informație, ci și un sens al curgerii timpului. Și poate că nu este întâmplător faptul că această curgere apare doar dacă există materie, entropie, căldură, schimb. Timpul pare să nu fie un fundal, ci o consecință.

Această intuiție a dus la o propunere fascinantă: și anume că legile gravitației, cele care descriu geometria spațiului și mișcarea materiei, nu sunt postulate, ci emergente ale unui principiu mai profund — termodinamic. Fizicianul Ted Jacobson a arătat că, pornind doar de la ideea lui Bekenstein — că aria unei suprafețe este proporțională cu entropia — se pot obține chiar ecuațiile de câmp ale relativității generale, fără a le impune de la început.

Este o idee care, în simplitatea și forța ei, este cel puțin la fel de genială ca ipoteza originală a lui Bekenstein. Poate chiar inevitabilă, într-un fel. Marile idei nu apar niciodată cu adevărat izolate; ele se atrag, se completează, creează punți invizibile între epoci și gânditori. Gravitația, entropia și timpul au fost, pentru o clipă, fațete ale aceleiași revelații.

Personal îl consider pe Ted Jacobson un geniu și nu înțeleg de ce nu a primit un premiu important pentru această descoperire fundamentală. A reușit să facă ceea ce mulți credeau imposibil: să obțină gravitația ca o consecință a termodinamicii, să transforme geometria într-o expresie statistică a informației.

Și, cum se întâmplă uneori în fizica teoretică, o idee profundă cheamă o alta. Intuiția lui Jacobson s-a legat firesc de o altă intuiție vizionară: cea a lui Juan Maldacena, care, câțiva ani mai târziu, avea să propună o corespondență între două lumi aparent ireconciliabile — gravitația într-un spațiu curbat și o teorie cuantică definită pe marginea aceluia spațiu. Așa s-a născut principiul holografic.

Ideea este, de fapt, uluitoare prin simplitate: tot ceea ce se întâmplă într-un volum de spațiu poate fi descris complet de o teorie definită pe suprafața care închide acel volum. Cu alte cuvinte, informația despre o regiune din Univers nu este stocată în interiorul ei, ci pe marginea ei.

Așa cum într-o hologramă tridimensională imaginea este codificată pe o suprafață bidimensională, la fel și în fizica fundamentală pare să existe o codificare „pe margine” a realității. Maldacena a arătat că o teorie cuantică fără gravitație, aflată pe granița unui spațiu, poate conține în mod echivalent o teorie gravitațională aflată în interiorul aceluia spațiu. Două lumi diferite, dar cu aceeași informație — una proiectată pe cealaltă.

Și totuși, rămâne întrebarea esențială: de unde apare timpul în această lume proiectată pe o suprafață?

Ted Jacobson

Dacă am materie, atunci am entropie — pentru că materia se poate organiza, dezorganiza, poate suferi transformări, poate ascunde informație.

Dacă am entropie, atunci am o direcție — și asta înseamnă timp. Nu un timp exterior, care curge în afara lucrurilor, ci un timp care apare din lucruri, din starea lor, din modul în care interacționează și se transformă.

Într-o lume cuantică, unde toate posibilitățile există simultan, entropia acționează ca o alegere: ea selectează un traseu, o succesiune de stări, un înainte și un după. Așa apare timpul — ca o urmare a existenței materiei și a organizării sale. Nu precede lumea, ci se naște odată cu ea.

Poate că timpul nu este o dimensiune fundamentală, ci o iluzie emergentă, născută din dansul entropiei printre geometrii invizibile.

Poate că acesta este adevărul cel mai tulburător: timpul nu este dat, ci derivat. Nu curge de la începuturi, ci se aprinde acolo unde materia capătă formă, unde entropia începe să crească, unde existența devine diferență.

Iar dacă timpul apare doar acolo unde există materie și entropie, atunci nu este exclus să existe și lumi fără timp. Lumi complet ordonate, în care nimic nu se schimbă, sau lumi vidate de orice conținut, unde geometria nu are ce să structureze, iar informația nu are ce să codifice.

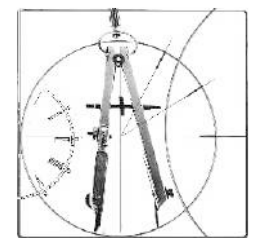
În aceste lumi fără timp, totul este simultan, sau nimic nu se întâmplă. Poate că ele există doar ca posibilități matematice. Sau poate că acolo, într-un alt mod pe care nu-l putem încă înțelege, realitatea există fără să curgă.

Și poate că, în cele din urmă, tocmai din această curgere a lumii izvorăște nevoia noastră de a înțelege. Pentru că acolo unde este timp, există și întrebări. Iar acolo unde există întrebări, apare și știința.

Într-un articol relativ recent am analizat unele modele de universuri șase-dimensionale fără timp. Ceea ce este cu adevărat interesant este faptul că regiuni patru-dimensionale din aceste universuri posedă timp fizic, în sensul în care îl înțelegem noi: cu direcție, cauzalitate și entropie. Este perfect plauzibil, matematic și fizic, ca universul nostru — cu timpul lui fizic — să fie scufundat într-un univers mai mare, cu șase dimensiuni, dar fără timp.

Și atunci, întrebarea devine inevitabilă: ce este, de fapt, timpul?

Și câte dimensiuni are, cu adevărat, spațiul în care existăm?

FOTOGRAME

Marius BĂRBULESCU

MARIUS BĂRBULESCU a descoperit fotografia în timpul facultății, la un curs opțional de fotografie. Era perioada în care începuse să înțeleagă că nu va urma o carieră în jurnalism, deși pasiunea pentru povești și pentru oameni rămăsese neschimbată. Fotografia a devenit, firesc, noul limbaj prin care putea spune povești.

Curator - Emilian AVRĂMESCU

Înainte de a intra în lumea fotografiei de eveniment, a studiat cu fascinație munca marilor fotojurnaliști, învățând nu doar compoziție și lumină, ci și respectul față de realitate. Chiar dacă, din anul 2008, a început să fotografieze, în special, nunți, stilul care îl definește pe Marius Bărbulescu trece dincolo de fotografia clasică de eveniment. Fotografiiile sale, sincere și lipsite de artificii, îmbină, într-o filozofie ludic – contemplativă, caracteristicile fotografiei documentare cu cele ale unei fotografii de stradă de mare rafinament. În fața momentelor importante, a ales să fie prezent, dar invizibil; să observe fără să intervină, să lase timpul să curgă și oamenii să fie așa cum sunt. Rezultatul este o fotografie onestă, construită din emoții reale.

Dincolo de premiile internaționale câștigate de-a lungul timpului, Marius Bărbulescu este câștigător *Romanian Visual Awards 2024* – secțiunea *Cel mai bun fotograf de eveniment*.

Dobrogea
- Regiune Gastronomică
Europeană

ICRE NEGRE

Cosmin DRAGOMIR

Pe 10 iunie, într-o conferință de presă, reprezentanți ai mai multor instituții din zonă au anunțat că Dobrogea intră în cursă pentru obținerea titlaturii de Regiune Gastronomică Europeană. Nu este o premieră pentru România, în 2019 Sibiu a bifat această titlatură, iar Harghita a câștigat acest drept pentru 2027.

Trebuie să menționez că, în sine, acordarea acestor titlaturi este un demers privat, nu are legătură cu instituțiile Uniunii Europene, dar asta nu înseamnă că beneficiile sunt mai prețioase. Plusvaloarea vine prin promovarea internațională a zonei și, dacă totul decurge conform așteptărilor, prin creșterea atât a interesului pentru regiune și implicit produsele locale cât și a numărului de turiști. Și Banatul lucrează de zor la un dosar similar și ideea pare că le face cu ochiul mai multor oficiali de prin țară.

Cu doar două zile înainte de anunț și fără să am habar de aceste intenții, împreună cu colegii de la platforma *We Are Romania / You Are Welcome!*, organizăm la Tulcea o masă rotundă cu presă, influenceri și antreprenori din zona gastronomică în care dezbăteau ce alte potențiale direcții culinare pot fi dezvoltate pentru consolidarea identității gastronomice dobrogene. Mai mult, cred că fix arhiva acestei rubrici poate fi o sursă de idei.

Am văzut că în proiect au fost cooptați câțiva producători locali, expuși la loc de vază în vitrina culinară dobrogeană, ceea ce e bine. Ce nu am dibuit din discursurile inițiatorilor, și sper că doar sunt informații ținute la sertar, e strategia gastronomică. S-a bătut monedă pe cum a luat naștere proiectul și pe faptul că intrăm în cursă. Am auzit ce se dorește, dar nu și cum se preconizează că se va întâmpla. Care e planul de bătaie de la firul ierbii sau al spumei valurilor.

Am organizat, împreună cu Cezar Ioan, câteva ediții de târg-festival Vinuri și Bucate Dobrogene, am dedicat câteva ediții ale conferințelor – Gastronomia cu bune, cu rele fix acestui subiect, am scris câteva zeci de articole la temă, dar pare că tot nu merităm să fim consultați. Sper însă, ca acest demers, să aducă șuberecul în București, iar pe litoral alunele și chipsurile de la bere să fie înlocuite cu peștișori sărați și ghiudem.

125
OIL TERMINAL

ALIMENTĂM
CULTURA

redactor- șef
Bogdan Papacostea

redactor - șef adjunct
Claudiu Komartin

redactori
Mirela Stîngă
Zoe Caraiani
Alina-Ioana Vasiliu

colaboratori
Dan Perșa
Adrian Mihai
Cosmin Dragomir
Wladimir-Georges Boskoff
Emilian Avrănescu
Demetra Vlas
Ionuț Cheran
Lelia-Rus Pîrvan
Irina-Roxana Georgescu
Mihai Buzea
Eduard Andrei
Irina-Petra Gudană

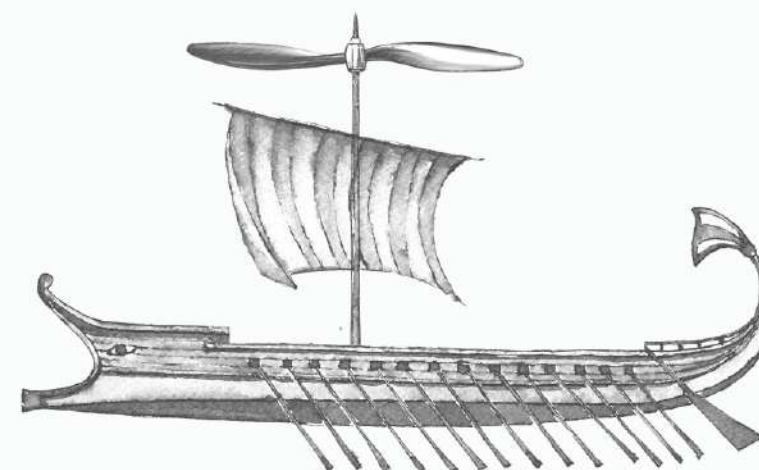
grafică
Vasile Filip

web design
George Șorodoc

tehnoredactare
Marius Pârlogea

SITECH
EDITURA SITECH
www.sitech.ro
Cluj-Napoca, Calea Unirii nr. 142, parter
e-mail: office@sitech.ro
tel: 0771 837 787 / 0722 216 508

i u n i e 2 0 2 5

TOMIS

contact@revistatomis.ro

facebook.com/revistatomis

instagram.com/revistatomis

www.revistatomis.ro

Consiliul Local
Constanța

**FUNDAȚIA
PONTICA**

Consiliu director:
Cristina Papazian
Laura Tănase
Alin Vintilă